

DĚJINY VÝUKY MAĎARŠTINY A MAĎARSKÉ FILOLOGIE NA ČESKÝCH UNIVERZITÁCH*

JIŘÍ JANUŠKA

THE HISTORY OF TEACHING OF THE HUNGARIAN LANGUAGE AND OF HUNGARIAN PHILOLOGY AT CZECH UNIVERSITIES

The aim of this contribution is to introduce and document, in as much context as possible, the history of teaching of the Hungarian language and the history of Hungarian philology at Czech universities in Prague and Brno. The article is based mainly on archive sources but also consultations with living contemporaries. In addition to a chronological presentation, the study also contains short biographies of the leading figures in the field and a list of existing literature dealing with this subject. Briefly treated are also some data pertaining to the history of teaching of the Hungarian language at the university in Bratislava and to the history of teaching other Finno-Ugric languages at universities in Prague and Brno.

Key words: The Hungarian language – Hungarian philology – university in Prague – university in Brno

Úvod

Obsahem této studie je ucelený přehled dějin výuky maďarštiny jako filologického studijního oboru a jako cizího jazyka na českých univerzitách.¹ Ačkoliv je primárně zaměřena právě na maďarštinu, poskytuje okrajově údaje také o výuce jiných ugrofinských jazyků.

Dosavadní literaturu shrnující dějiny české hungaristiky lze přirozeně rozdělit do několika podskupin. Jsou to zaprvé texty, jež se zabývají pouze určitým obdobím výuky maďarštiny či maďarské filologie na některé z českých vysokých škol: obecná shrnutí dějin pražské filozofické fakulty,² stručný přehled výuky maďarštiny na pražské univerzitě,³ stať o období prvního obsazení stolice maďarštiny v Praze v polovině 19. století,⁴ o období následujících přibližně sta let výuky maďarštiny tamtéž,⁵ o meziválečném období⁶ a také o první fázi exi-

* Tento článek vznikl díky finanční podpoře Grantové agentury Univerzity Karlovy v Praze (projekt č. 85410).

¹ Chtěl bych na tomto místě poděkovat všem, kteří mi při sběru podkladů k tomuto článku a při jeho psaní pomáhali.

² Josef PETRÁŇ, *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*, Praha 1983, s. 246, 317 a 331; TÝŽ, *Filozofická fakulta (1918–1945)*, in: Jan Havránek – Zdeněk Pousta (edd.), *Dějiny Univerzity Karlovy, IV*, Praha 1998, s. 147 (v obou dílech také obecné poučení o vývoji filozofické fakulty a o proměnách systému univerzitního studia).

³ Rózsa VARGA, *Magyar nyelv- és irodalomoktatás a prágai Károly Egyetemen*, Kortárs 21, 1977, s. 977–979.

⁴ Zdeněk ŠIMEČEK, *Z počátků institucionálního zajištění hungaristických studií v českých zemích*, Slovanský přehled 65, 1979, s. 400–405.

⁵ Dagmar BLÜMLOVÁ – Josef BLÜML, *A magyar oktatás történetéből a Károly Egyetemen*, Bohemia (Budapest) 4/1–2, 1996, s. 33. Přetištěno tamtéž, 6/1–2, 1998, s. 36.

⁶ Lajos TURCZEL, *A magyar szakos tanárképzés helyzete Pozsonyban és Prágában 1922 és 1959 között*, Irodalmi Szemle 45/9, 2002, s. 40–50.

stence lektorátu maďarštiny na pražské technice.⁷ Zadržují se to texty, jež rámcově informují o výuce oboru maďarština, ale primárně se zaměřují na představení české hungaristiky jakožto badatelské disciplíny (ať už formou výčtu jmen badatelů, témat jejich výzkumu, nebo publikací prezentujících výsledky bádání): komplexní přehledy,⁸ přehled československé hungaristiky v 19. a 20. století⁹ a také texty o výsledcích brněnské hungaristiky.¹⁰ Zařetí jsou to stati věnující se pouze badatelské stránce české hungaristiky: období před institucionálním zakotvením oboru (tj. do poloviny 19. století),¹¹ texty zaměřující se na brněnské hungaristické pracoviště¹² a texty o některých hungaristických subdisciplínách – literární vědě¹³ a historiografii.¹⁴ Poslední podskupinou jsou texty týkající se dobových aktualit oboru nebo náplně výuky v určitém období,¹⁵ texty napsané při nějaké konkrétní

⁷ Praga PRÍDALOVÁ, *Z historie výuky jazyků na pražské české technice (období let 1846–1918)*, Acta polytechnica – Práce ČVUT v Praze, 8 (VI, 3), 1987, s. 5–27.

⁸ Richard PRAŽÁK, *Die Entwicklung der tschechischen Hungarologie*, Hungarian Studies (Budapest) 13/2, 1999, s. 285–297; Péter RÁKOS, *Hungarológia Cseh Köztársaságban*, Hungarologische Beiträge 4, 1995, s. 81–90; seriál článků v časopise Amicus Revue (dále AR): Richard PRAŽÁK, *Dějiny české hungaristiky: nejstarší období*, AR 9/1, 2000, s. 44–46; TÝŽ, *Dějiny české hungaristiky 2: zakladatel české hungaristiky a ugrofinistiky Josef Dobrovský*, AR 9/2, 2000, s. 47–49; TÝŽ, *Dějiny české hungaristiky 3: František Palacký, znalec uherských dějin*, AR 9/3, 2000, s. 33–39; TÝŽ, *Dějiny české hungaristiky 4: Dankovský, Dudík, Gindely*, AR 9/4, 2000, s. 43–44; TÝŽ, *Dějiny české hungaristiky 5: Szende Riedl*, AR 9/5, 2000, s. 47–50; TÝŽ, *Dějiny české hungaristiky 6: jazykovědná hungaristika v letech 1848–1918*, AR 10/1, 2001, s. 40–41; TÝŽ, *Dějiny české hungaristiky 7: historická hungaristika v letech 1848–1918*, AR 10/2, 2001, s. 37–39; TÝŽ, *Dějiny české hungaristiky 8: historická hungaristika v letech 1918–1945*, AR 10/3, 2001, s. 31–34; TÝŽ, *Dějiny české hungaristiky 9: literárněvědná, jazykovědná a národopisná hungaristika v letech 1918–1945*, AR 10/5, 2001, s. 38–39.

⁹ Richard PRAŽÁK, *Hungarológia Csehszlovákiában*, A hungarológia oktatása 3/5–6, 1989, s. 11–27. Zkrácené verze tohoto článku: TÝŽ, *Hungarológia Csehszlovákiában*, Hungarológiai Értesítő 9/3–4, 1987, s. 231–237; TÝŽ, *Hungarológia Cseh- és Morvaországban 1945 után*, in: Az I. Nemzetközi hungarológia-oktatási konferencia előadásai, I, Budapest 1990, s. 288–293.

¹⁰ Richard PRAŽÁK, *Hungarológiai kutatás a brnó-i egyetemen*, Hungarológiai Értesítő 2, 1980, s. 470–471; Áron PETNEKI, *A magyar nyelv és irodalom műhelye Brnóban: beszélgetés Richard Pražák docenssel* (rozhovor s Richardem Pražákem), Magyar Nemzet (Budapešť) 36, 7. 12. 1980, s. 9.

¹¹ Richard PRAŽÁK, *A cseh hungarológia kialakulásának története*, in: Hungarológiai oktatás régen és ma, Budapest 1983, s. 26–28; TÝŽ, *Geneze české a slovenské hungaristiky*, in: Současný stav a úkoly československé hungaristiky, Brno 1985, s. 49–61; TÝŽ, *Genesis der tschechischen Finno-Ugristik*, in: Congressus septimus internationalis fenno-ugristarum, 1 B, Sessiones plenares et symposia, Debrecen 1990, s. 116–118.

¹² Richard PRAŽÁK, *Kabinet balkanistiky a hungaristiky*, in: Ročenka brněnské univerzity 1964–1968, Brno 1969, s. 427–429; TÝŽ, *Kabinet balkanistiky a hungaristiky*, in: Ročenka Univerzity Jana Evangelisty Purkyně 1968–1975, Brno 1976, s. 690–693; TÝŽ, *Dvacetiletí vědeckého pracoviště*, Lidová demokracie 42, 4. 6. 1986, s. 6; TÝŽ, *Hungaristika*, in: Slavica na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně, Brno 1973, s. 118–119; TÝŽ, *Hungaristika*, in: Slavica na Masarykově univerzitě v Brně, Brno 1993, s. 83–86; TÝŽ, *Ugrofinistika*, in: Slavica na Masarykově univerzitě v Brně, Brno 1993, s. 87.

¹³ Péter RÁKOS, *Magyar irodalomkutatás Prágában és Brnóban*, Irodalomtörténeti Közlemények 68/1, 1964, s. 127–129.

¹⁴ Jaroslav VALENTA, *Dějiny Maďarska*, in: M. Šesták – R. Vlček (edd.), *Východoevropská studia v České republice 1990–2000: historie*, Praha 2001 (Slovanské historické studie 27). Bibliografie českých prací z let 1990–2000 o maďarských dějinách tamtéž, s. 178–180; Zora HLAVIČKOVÁ, *Czech Historiography on Hungary*, in: P. Roubal – V. Veber (eds.), *The History of East Central Europe and Russia. On the occasion of the 25th anniversary of the death of Jan Slavík*, Praha 2004, s. 123–144.

¹⁵ Evžen GÁL, *Před přijímacími zkouškami: momentka z výuky maďarštiny v Ústavu lingvistiky a ugrofinistiky Karlovy univerzity v Praze*, Amicus Revue 3, srpen 1994, s. 25–28; (bez autora), *O studiu maďarštiny v Brně*, Amicus Revue 3, srpen 1994, s. 29–31; Evžen GÁL, *Co nového na hungaristice*, Amicus Revue 6, říjen 1997, s. 11; Simona KOLMANOVÁ, *A magyar művelődés évszázadai Csehországban, avagy a prágai hungarológia oktatása és dilemmái*, Prágai Tűkőr 9/4, 2001, s. 11–15; Angéla SCHREIER, *A magyar nyelv oktatása Csehországban*, in: S. Maticsák (ed.), *Nyelv, nemzet, identitás: az VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006, augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai*, Debrecen – Budapest 2007, s. 75–78.

výjimečné příležitosti,¹⁶ rozhovory¹⁷ nebo texty vzpomínkové.¹⁸ Pro doplnění uvedme, že kromě této literatury pojednávající o dějinách české hungaristiky byly publikovány i obecné úvahy na téma podmínky a možnosti existence tohoto oboru na našem území.¹⁹

Na rozdíl od většiny právě uvedené literatury je tato stať založena převážně na studiu primárních dokumentů, ke kterým rovněž na příslušných místech odkazuje. Nejdůležitějšími zdroji informací, o které se předkládaná studie opírá, jsou seznamy přednášek vydané jednotlivými univerzitami, dokumenty uložené v univerzitních archivech a při zpracování nejnovějších období také osobní svědectví pamětníků. Díky tomu je možné opravit mnohé omyly a nepřesnosti, jež jsou obsaženy ve výše uvedené literatuře (k čemuž ovšem na daných místech není odkazováno). Jednotlivá období zachycená v této studii jsou rekonstruovaná a rekonstruovatelná v různé míře podrobnosti, v závislosti na dochovanosti a dostupnosti primárních dokumentů.

Univerzita v Praze

Období 1854–1860

Maďarština jakožto předmět výuky se na pražské univerzitě objevila poprvé v roce 1854.²⁰ Na konci úředního postupu povolil zřízení stolice maďarského jazyka v Praze císař František Josef dne 26. listopadu 1853.²¹ Vzápětí byl vyhlášen konkurz,²² ve kterém byl z uchazečů vybrán Anselm Mansuet Riedl²³ (1831–1873), tehdejší suplující profesor gymnázia v Levoči, jenž byl 10. 8. 1854 císařem jmenován učitelem maďarského jazyka a obchodního stylu na pražské filozofické fakultě.²⁴

¹⁶ Evžen GÁL, *Hungaristika na Filozofické fakultě UK*, Forum: časopis Univerzity Karlovy 4/7, 1998, s. 8.

¹⁷ Tibor KIS, *Hungarisztikai műhely Brnóban: beszélgetés Richard Pražákkal, a Purkyně Egyetem docensével* (rozhovor s Richardem Pražákem), Népszabadság 46, 14. 5. 1988, s. 16.

¹⁸ Richard PRAŽÁK, *Studentská vzpomínka na Petra Rákose*, in: Ab imo pectore, Slavica Pragensia 37, 1995, s. 24–25; Gábor RUDNAI, *Prágai séta*, Prágai Tükör 13/5, 2005, s. 15.

¹⁹ Péter RÁKOS, *A magyar filológia felsőfokú oktatása Közép-Európában*, in: Judit M. Róna (ed.), *Hungarológiai oktatás régen és ma*, Budapest – Kecskemét 1983, s. 7–14. A také inaugurační projev Petra Rákose při přijetí za člena Maďarské akademie věd, přístupný z <mta.hu/fileadmin/nytud/szekfoglalo/Rakosp.rtf>.

²⁰ Obecně o dějinách studia jazyků na Karlově univerzitě Karel BERÁNEK, *K počátkům studia jazyků na Karlově univerzitě*, Časopis Společnosti přátel starožitností 68, 1961, s. 91–93.

²¹ O politických a dalších okolnostech vzniku pražské stolice maďarštiny a její existence v polovině 19. století podrobně Zdeněk ŠIMEČEK, *Z počátků institucionálního zajištění*, l.c. Tam také odkazy na historické dokumenty, na kterých jsou založeny další údaje v tomto odstavci. Zajímavou skutečností, kterou – kromě dalšího – Šimeček zmiňuje, je návrh Martina Hattaly, ucházejícího se na počátku 50. let 19. století v Praze o habilitaci ze slavistiky, na spojení stolice maďarštiny se stolicí slovanské filologie.

²² Konkurz byl vyhlášen výnosem c. k. ministerstva osvěty č. 12599-1480 ze dne 3. 12. 1853, veřejně o něm byla podána informace např. v *Oznamovateli Pražských novin* (německy: *Amtsblatt zur Prager Zeitung*) ve dnech 24.–26. 1. 1854.

²³ Znamější je pod maďarskou podobou svého jména jako Szende Riedl (tak bude dále uváděn i v této studii).

²⁴ Sám Sz. Riedl ve svém nekrologu na Augusta Schleichera (Szende RIEDL, *Emlékezés Schleicher Ágost felett*, Értkezések a Nyelv- és Széptudományok köréből 3, 1873, s. 1–14) píše, že to byl právě Schleicher, jenž tehdy působil v Praze jako profesor německého a srovnávacího jazykozpytu a sanskrtu, kdo navrhl a prosadil zřízení pražské stolice maďarštiny, a také že k Riedlovu jmenování došlo na doporučení F. Grillparzera. Z. ŠIMEČEK, *Z počátků*, s. 401, odvolává se na archivní materiály uvádí, že úřední návrh na zřízení stolice vznesl tehdejší děkan pražské filozofické fakulty Jeronym Josef Zeidler.

Sz. Riedl vypisoval výuku od zimního semestru 1854/55 do zimního semestru 1860/61. Pravidelně vyučoval mluvnici maďarštiny (3 hodiny týdně) a maďarský obchodní styl (2 hodiny týdně).²⁵ Kromě toho však bylo předmětem jeho výuky také srovnání maďarštiny s finskou jazykovou rodinou (letní semestr 1854/55, zimní semestr 1855/56)²⁶ či s finskou a tureckou jazykovou rodinou (letní semestr 1855/56), výklady o uralo-altajských jazycích (zimní semestr 1856/57, zimní semestr 1857/58, zimní semestr 1858/59, letní semestr 1859/60) či výklady o poměru uralo-altajských jazyků k jazykům indoevropským (zimní semestr 1859/60), základy rumunské mluvnice (letní semestr 1855/56, zimní semestr 1856/57), náčrt dějin maďarštiny (letní semestr 1857/58), maďarská mytologie (zimní semestr 1857/58) a dějiny maďarské poezie (zimní semestr 1858/59, letní semestr 1858/59, letní semestr 1859/60).²⁷ V polovině studijního roku 1860/61 však Sz. Riedl přerušil výukovou činnost v Praze a odešel do Pešti.²⁸ Během svého pražského působení se Sz. Riedl velmi aktivně účastnil kulturního života. Snažil se zprostředkovat kontakt mezi českou a maďarskou literaturou a mj. vydal také shrnutí mluvnice maďarštiny a další učební pomůcky.²⁹

Po tomto prvním krátkém uvedení maďarštiny na pražskou univerzitu nebyl na ní sledovaný obor zastoupen po následující dvě desetiletí.³⁰

Období 1883–1925

Pražská Karlo-Ferdinandova univerzita se v roce 1882 rozdělila na českou a německou univerzitu. Ke konci ledna 1883 adresoval profesorskému sboru české filozofické fakulty žádost o připuštění za lektora jazyka a literatury maďarské František Brábek.³¹ Po kladném

²⁵ V zimním semestru 1854/55 byly tyto dva předměty spojeny v jeden (v rozsahu 5 hodin týdně).

²⁶ Až do studijního roku 1946/47 bylo na českých univerzitách zvykem psát roky semestrů ve formátu: „zimní semestr 1854/55“, „letní semestr 1855“. Pro přehlednost a v souladu s dnešním územ však v celém článku používám lomené ročníky i pro letní semestry.

²⁷ Viz *Ordnung der Vorlesungen an der k. k. Universität zu Prag*, zimní semestr 1854/55 až zimní semestr 1860/61. Sz. Riedl je zde uváděn jako „System[isierter] k. k. Lehrer“, což byl na univerzitě nejnižší učitelský stupeň.

²⁸ Z. ŠIMEČEK, *Z počátků*, s. 404.

²⁹ Podrobněji o Sz. Riedlovi a jeho pražském působení na univerzitě, ale zejména v kulturním životě viz Z. ŠIMEČEK, *Z počátků*; Andor SAS, *Riedl Szende hidveresi kiserlete a cseh és a magyar szellemiség között a Bach-korszak Prágájában*, Bratislava 1937; Zuzana ADAMOVIČ, *Szende Riedl, ústřední postava česko-maďarských literárních vztahů v padesátých letech minulého století*, *Slavia* 27, 1958, s. 273–287; Endre KOVÁCS – Jan NOVOTNÝ, *Maďari a my: z dějin maďarsko-československých vztahů*, Praha 1959, s. 205–209; Richard PRAŽÁK, *Dějiny české hungaristiky 5: Szende Riedl*, *Amicus Revue* 9/5, 2000, s. 47–50; József SZINNYEI, *Magyar irók élete és munkái*, XI, Budapest 1906, s. 980–985; Gábor G. KEMÉNY, *Új kutatási eredmények és további nyitott kérdések Riedl Szende prágai időszakában (1854–1860)*, in: A. Gyivicsán (ed.), *Tanulmányok a kelet-európai irodalmak és nyelvek köréből Dobossy László 70. születésnapjára*, Budapest 1980, s. 87–95.

³⁰ Co se týče výuky jiných ugrofinských jazyků, v druhé polovině 19. století byla na pražské (po rozdělení na pražské německé) univerzitě několikrát přednášena i finština. Přednášel ji Alfred Ludwig (1832–1912), profesor srovnávacího jazykozpytu a indolog. Více o něm Josef ZUBATÝ, *Alfred Ludwig*, *Almanach České akademie* 23, 1913, str. 144–156. Ludwig ohlásil v obou semestrech studijního roku 1878/79, v zimním semestru 1883/84, v letním semestru 1890/91 a v zimním semestru 1891/92 přednášky o mluvnici finštiny (v r. 1878/79 spojených s interpretací vybraných pasáží Kalevaly). V seznamu přednášek pro zimní semestr 1882/83 se sděluje, že má A. Ludwig dovolenou a ohlásí přednášky později.

³¹ Archiv Univerzity Karlovy v Praze (dále AUK), fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 1882–1970 (dále FFUK 1882–1970), kartaon (dále k.) 11, inventární číslo (dále i. č.) 108, František Brábek, dopis F. Brábka profesorskému sboru z 26. 1. 1883.

vyjádření komise, kterou tvořili profesori J. U. Jarník, M. Hattala a A. Rezek,³² bylo výnosem Ministerstva kultu a vyučování ze dne 15. 3. 1883 jeho žádosti vyhověno.³³

František Brábek (1848–1926) byl patrně nejvýznamnější postavou usilující o česko-maďarské kulturní sblížení na přelomu 19. a 20. století. Kromě jiného překládal do češtiny maďarskou literaturu a byl autorem česky psané mluvnice maďarštiny a maďarsko-českých a česko-maďarských slovníků. Od studijního roku 1875/76 (až do roku 1926) byl také prvním lektorem maďarštiny na pražské české technice.³⁴

Podle seznamů přednášek vedl F. Brábek po dobu svého působení na pražské filozofické fakultě nepřetržitě od zimního semestru 1883/84³⁵ až do letního semestru 1925/26 (zemřel 23. 5. 1926) dvě lektorská cvičení týdně. První, v rozsahu dvou hodin, bylo zaměřeno na praktickou výuku maďarštiny a nejčastěji neslo název *Mluvnice jazyka maďarského s praktickým cvičením* (případně *...spojená s praktickými cvičeními*). Několikrát (celkově se to týká pěti semestrů) bylo toto cvičení rozšířeno o zvláštní zřetel na právnickou terminologii, jednou také na terminologii lékařskou. Druhé lektorské cvičení (nejprve v rozsahu jedné hodiny, od zimního semestru 1920/21 v rozsahu dvou hodin týdně) bylo nejčastěji věnováno maďarské beletrii (přehled dějin maďarské literatury, zejména však čtení a výklad některého konkrétního díla, autora či výseku maďarské literatury),³⁶ několikrát ugrofinskému srovnávacímu jazykozpytu (přehled dosavadní literatury k tématu, výzkumně

³² AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 108, František Brábek, zpráva komise adresovaná profesorskému sboru ze 17. 2. 1883. Ze zprávy také vyplývá, že F. Brábek se v r. 1875, když se ucházel o místo lektora maďarštiny a maďarské literatury na české technice, podrobil zkoušce z tohoto oboru u M. Hattaly. F. Brábek tenkrát zaslal českému polytechnickému ústavu spolu se svou žádostí také vlastní překlad dramatu J. Rákosiho *Aesop*. Rektorát ústavu se obrátil se žádostí o jeho posouzení na M. Hattalu, který kromě toho, že předloženému převodu do češtiny vytýkal nepřesnosti, konstatoval, že pouze na základně písemného překladu není možné zhodnotit kompetenci uchazeče o místo lektora, a navrhl podrobit kandidáta zkoušce. Sám pak dne 21. 1. 1875 F. Brábka písemně i ústně vyzkoušel a navzdory některým výhradám (hlavně k Brábkovým teoretickým znalostem) jeho přijetí doporučil. (Památník národního písemnictví, Brábek František, Český polytechnický ústav – rektorát Praha Hattalovi Martinu, korespondence mezi rektorátem a M. Hattalou 10. 6. 1874 – 9. 2. 1875.) Viz také Andor MÉSZÁROS, *Martin Hattala František Brábek magyar fordításáról*, in: M. Beke – A. Mészáros – I. Vörös (edd.), *Művészet-e a fordítás?: Útkeresés a kultúrák között: Bohemisztika és poétika*, Piliscsaba – Esztergom 2008, s. 71–74.

³³ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 108, František Brábek, výnos Ministerstva kultu a vyučování (Ministerium für Cultus und Unterricht) z 15. 3. 1883.

³⁴ Podrobněji o jeho působení na pražské technice Praga PŘÍDALOVÁ, *Z historie výuky jazyků na pražské české technice (období let 1846–1918)*, Acta polytechnica – Práce ČVUT v Praze, 8 (VI, 3), 1987, s. 5–27. Andor MÉSZÁROS, *A cseh elem a magyar polgárosodásban*, Budapest – Piliscsaba – Esztergom 2011, s. 210–211. Více o jeho životě a díle např. Miloslava KNAPPOVÁ, *Dva popularizátoři maďarské literatury v Čechách (František Brábek a G. N. Mayerhoffer)*, in: Z. Adamová – K. Rosenbaum – L. Sziklay (edd.), *Dějiny a národy*, Praha 1965, s. 163–180.

³⁵ Není však zřejmé, zda své lektorování případně nezhájil již na jaře 1883. Následující přehled témat jeho cvičení vychází ze seznamů přednášek, kde jsou uvedeny konkrétní názvy. Přesný název seznamů přednášek na každý semestr či později na každý studijní rok se v průběhu času několikrát mírně měnil. Nejčastěji zněl takto: po r. 1882 *Seznam přednášek, kteréž se odbyvati budou na c. k. české universitě Karlo-Ferdinandově v Praze*, po r. 1918 *Seznam přednášek, které budou se konati na universitě Karlově v Praze*, po r. 1949 *Seznam přednášek na filozofické fakultě university Karlovy*, po r. 1952 *Seznam přednášek na filologické fakultě*, po r. 1959 *Seznam přednášek na filozofické fakultě* apod. Dále budu na seznamy přednášek až na výjimky odkazovat bez udání jejich přesného názvu.

³⁶ Dopisem ze dne 28. 4. 1908 se na F. Brábka „z usnesení sboru profesorského“ obrátil svým dopisem tehdejší děkan filozofické fakulty L. Niederle se žádostí, aby Brábek pozměnil titul své ohlášené přednášky *Petőfi – život a dílo*. Píše: „P. lektorům nepřisluší konati čtení čistě literárních, nýbrž jen praktických čtení a cvičení v jazyku. Myslím, že by se vyhovělo ustanovením universitním i Vaším intencím, kdybyste mi dovolil změniti titul na př. takto: Výklad básní Petőfiho. Česká přednáška o Petőfím není přípustna, ale je zajisté přimstno cvičení jazykové na básních jeho s správným výkladem o tom, co Petőfi byl.“ (Památník národního písemnictví,

cesty důležité pro ugrofinský srovnávací jazykozpyt), jen párkrát tématům jiným (např. maďarská právnícká literatura či maďarská úřední terminologie) a ke konci daného období také konverzaci.

Není zřejmé, odkdy přesně, ale přinejmenším v první polovině 20. let dvacátého století podléhala lektorská cvičení z maďarského jazyka a literatury doзору ředitele semináře pro srovnávací jazykozpyt.³⁷

Období 1925–1933

Po vzniku Československa v roce 1918 dostala nová republika do vínku také početnou maďarskou menšinu a velmi komplikované a napjaté, až nepřátelské vztahy s Maďarskem. To mělo své důsledky i pro Karlovou univerzitu – jak zněl nový název české univerzity v Praze – a její filozofickou fakultu, která měla vychovávat budoucí středoškolské učitele, a tedy i učitele maďarských škol na Slovensku, ale zároveň měla vychovávat občany loajální československé republice, což znamenalo nevpustit jako pedagogy na akademickou půdu exponenty politické orientace tehdejšího maďarského státu.³⁸

V průběhu prvních čtyř dekad existence české pražské univerzity na ní byla maďarština zastoupena pouze lektorskými cvičeními z jazyka a literatury, nikoli však přednáškami a seminárními cvičeními.³⁹ To se změnilo až v roce 1925, kdy byl docentem dějin maďarské literatury na Karlově univerzitě v Praze jmenován Pavel Bujnák.

Pavel Bujnák⁴⁰ (1882–1933) byl národností Slovák, narodil se v Dolním Kubíně. Studoval teologii na akademii v Bratislavě (1900–1904) a semitské jazyky, staroklasickou a maďarskou literaturu a estetiku na filozofických fakultách v Lipsku (zimní semestr 1904/05), v Budapešti (1905–1907) a v Praze (1919), kde byl poté promován doktorem. Byl kaplanem v Budapešti, farářem v Krupině, poté vrchním knihovníkem veřejné a univerzitní knihovny v Praze. Před započítím dráhy univerzitního pedagoga publikoval mj. práce o slovenské literatuře, literární kritiky a práce estetické, ve svém habilitačním spise se věnoval Jánosi Aranyovi.⁴¹

V červnu 1924 adresoval P. Bujnák profesorskému sboru filozofické fakulty žádost o docenturu. Kromě odhodlání zkoumat vzájemné literární a kulturní vlivy maďarsko-československé, uvádí ve své žádosti i následující důvod: „*Další důvod mojej žiadosti je, že univerzita Karlova mala i dosiaľ lektorát reči maďarskej, avšak nemala riadnej stolice pre jazyk a literatúru maďarskú. A keď takto bolo už dávno pred prevratom, dnes v republike našej je*

Brábek František, Niederle Lubor Brábekovi Františku.) Brábekovo cvičení se pak v zimním semestru 1908/09 jmenovalo *Čtení a výklad básní Petőfiových*.

³⁷ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 108, František Brábek, přípis Ministerstva školství a národní osvěty (dále MŠANO) adresovaný děkanství z 23. 3. 1920.

³⁸ Dalším důsledkem vzniku nového československého státu pro univerzitu byla její účast na personálním a vzdělanostním zajištění vznikajícího diplomatického aparátu. Srov. Josef PETRAŇ, *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*, Praha 1983, s. 271, kde se mj. píše: „Pro konzulární a diplomatickou službu zřídila univerzita na právnické a filozofické fakultě kursy [...]. Jazyková cvičení v těchto kursech vedli lektoři Dvořák, po jeho smrti F. Tauer, Haškovec, K. Štěpánek, Brábek a soukromý docent Růžička.“

³⁹ Na rozdíl od lektorských cvičení mohl přednášky a seminární cvičení vést pouze habilitovaný odborník.

⁴⁰ V literatuře k dějinám české hungaristiky uvedené v první části tohoto článku je často nazýván slovensky, jako „Pavol Bujnák“. Pocházel však z evangelické rodiny a jeho křestní jméno mělo skutečně podobu „Pavel“.

⁴¹ Více o jeho životě a díle Valér PETKO, *Výzvy a postoje*, Bratislava 1977, s. 60–90, nebo též svazek, který měl být jubilejním sborníkem k jeho 50. narozeninám, ale vyšel až po jeho smrti (tam i soupis jeho publikovaných prací): Alžběta GÖLLNEROVÁ (ed.), *Pavlovi Bujnákovi ctítelia, priatelia, žiaci*, Bratislava 1933.

to ešte viac odôvodnené, aby bola aspoň na jednej univerzite i katedra pre maďarčinu. Na Slovensku máme hodne Maďarov a pri našom republikánskom a demokratickom smýšľaní ešte veľmi dlho bude sa treba starať o nich, o ich duchovné vedenie. Studentstvo zo Slovenska hrnie sa do Prahy – na univerzitu nemeckú a tam, myslím, ssaje ducha protistátneho a protinárodného. Stolicou reči a literatúry maďarskej na univerzite Karlovej by aspoň čiastočne bol miernený tento štátu nášmu nepriateľský duch. Mojou, jako prvého pracovníka v tomto smere, úlohou by bolo, vychovať si mladú gardu, ktorá by duchom československým hľadela na Maďarov a ich kultúru a vždy viac by upevňovala vlastenectvo československé. To síca nie sú dôvody vedecké, ale jednako veľmi vážné.“⁴² P. Bujnák ve svém dopise požádal, aby mu bylo uděleno právo přednášet v oboru „reč a literatúra maďarská so zvláštnym zreteľom na literatúru slovenskú i širšie československú“, což s ohledem na charakter Bujnákových univerzitních studií a jeho odborných prací habilitační komise (složená z profesorů J. Vlčka, M. Murka a J. Jakubce) zúžila na „*dějiny literatury maďarské*“. Jelikož se během svých studií Bujnák nikde nevzdělával v historické mluvnické jazyka maďarského, navrhla komise, aby „*řeč maďarská*“ byla z navrhovaného oboru vypuštěna, dokud si tuto kvalifikaci kandidát nedoplní.⁴³

P. Bujnák byl potvrzen docentem výnosem ministerstva ze dne 20. dubna 1925.⁴⁴ Hned vzápětí byly podniknuty kroky k doporučenému rozšíření Bujnákovy odbornosti o vědecké studium maďarského jazyka na širším podkladě srovnávacího studia ugrofinských jazyků, čehož výsledkem byla jeho studijní cesta do Finska (do Helsinek) od ledna do července 1926, na kterou dostal finanční podporu od Ministerstva školství a národní osvěty.⁴⁵

Podle seznamů přednášek vypisoval P. Bujnák jakožto soukromý docent od zimního semestru 1925/26 do zimního semestru 1929/30 (s výjimkou letního semestru 1925/26, kdy byl na zmíněné studijní cestě) vždy jednu přednášku v rozsahu dvou hodin týdně, jejímž předmětem byl přehled dějin maďarské literatury (postupně od počátků k současnosti).⁴⁶

V roce 1928 vyšla Bujnáková monografie *Praefixa verbalia v jazykoch ugrofinských a zvlášte v maďarskom: úvaha z oboru srovnávacieho jazykozpytu*.⁴⁷ Následně v dubnu 1929 doporučila komise profesorskému sboru, aby byl P. Bujnák navržen ke jmenování mimořádným profesorem maďarské filologie a aby byl zřízen seminář pro maďarskou filologii, jehož ředitelem by byl ustaven. Komise posoudila Bujnákovu odbornou práci za období od habilitace, zejména však jeho monografii o slovesných předponách, v níž mu vytkla některé nepřesnosti a chyby a také její slabou úroveň z perspektivy slavistické, ale

⁴² AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 115, Pavel Bujnák, dopis P. Bujnáka profesorskému sboru FF UK z 3. 6. 1924.

⁴³ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 115, Pavel Bujnák, posudek habilitační komise z 25. 11. 1924.

⁴⁴ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 115, Pavel Bujnák, připsis Zemské správy politické v Praze adresovaný děkanství FF UK z 28. 4. 1925.

⁴⁵ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 115, Pavel Bujnák, připsis MŠANO adresovaný ředitelství veřejné a univerzitní knihovny v Praze z 20. 11. 1925.

⁴⁶ Tyto přednášky, stejně jako všechny další přednášky z oboru maďarské filologie v meziválečném období, nebyly přednášeny maďarsky, nýbrž česky nebo slovensky. Svou oporu to mělo v univerzitním zákoně: „Na německé universitě je výlučným vyučovacím jazykem němčina, na české čeština.“ (§ 1 zákona č. 24/1882 ř. z., též: Václav VANĚČEK, *Kapitoly o právních dějinách Karlovy university*, Praha 1946, s. 86). Obdobně pro novou univerzitu v Bratislavě: „Přednášky se konají buďto česky nebo slovensky.“ (§ 1 zákona č. 375/1919 Sb.)

⁴⁷ Pavel BUJNÁK, *Praefixa verbalia v jazykoch ugrofinských a zvlášte v maďarskom: úvaha z oboru srovnávacieho jazykozpytu*, Praha 1928. Vyšlo jako 12. svazek řady Facultas philosophica Universitatis Carolinae Pragensis, Sbíрка pojednání a rozprav.

svůj kladný postoj uzavřela konstatováním: „*Studie tato svědčí, že se p. Dr Bujnák do ugrofinské jazykovědy dobře zapracoval.*“⁴⁸ Dne 30. 6. 1929 pak byl P. Bujnák rozhodnutím prezidenta republiky jmenován mimořádným profesorem maďarské filologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.⁴⁹ Od zimního semestru 1929/30 začal tedy kromě přednášek z dějin maďarské literatury přednášet také maďarský a ugrofinský jazykozpyt a vést seminární cvičení.⁵⁰ Na zřízení semináře pro maďarskou filologii však bylo třeba čekat až do června 1930, než ministerstvo konečně svolilo.⁵¹

Tou dobou již P. Bujnák kromě pražské univerzity působil zároveň také na nedávno založené univerzitě v Bratislavě.⁵² V seznamu přednášek bratislavské filozofické fakulty je výuka „suplujícího soukromého docenta“ Bujnáka uváděna od letního semestru 1928/29, z jiných materiálů však vyplývá, že své působení v Bratislavě zahájil již na podzim 1928.⁵³ Kromě přednášek z dějin maďarské literatury a historického jazykozpytu maďarského a ugrofinského vedl P. Bujnák od zmíněného letního semestru 1928/29 také seminární a později i proseminární cvičení. Lektor maďarštiny v tomto období na bratislavské univerzitě nepůsobil.⁵⁴

V půlce roku 1930 navrhl profesorský sbor Filozofické fakulty Komenského univerzity v Bratislavě, aby byl P. Bujnák na tamní fakultě jmenován řádným profesorem maďarské řeči a literatury.⁵⁵ Profesorský sbor pražské fakulty s tím – i s ohledem na vlastní Bujnákovu přání – sice souhlasil, ale usnesl se na požadavku, aby Bujnák po svém jmenování do Bratislavy suploval na pražské fakultě přednášky a cvičení z maďarské filologie, dokud se nenajde vhodný nástupce.⁵⁶ Posledního březnového dne roku 1931 pak byl P. Bujnák jmenován řádným profesorem maďarské filologie na bratislavské univerzitě.⁵⁷ Jeho paralelní působení na pražské a bratislavské univerzitě však netrvalo dlouho, neboť 13. 11. 1933 Bujnák v Praze zemřel na následky zákeřné choroby ve věku 51 let.

⁴⁸ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 115, Pavel Bujnák, posudek komise ke jmenování mimořádným profesorem z 25. 4. 1929.

⁴⁹ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 115, Pavel Bujnák, přípis MŠANO P. Bujnákovu z 5. 9. 1929.

⁵⁰ V seznamech přednášek jsou seminární cvičení P. Bujnáka uváděna až od letního semestru 1929/1930, avšak o tom, že je konal již v semestru předchozím, svědčí další materiály (např. AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, přípis MŠANO adresovaný děkanství FF UK z 8. 4. 1930). Zároveň se v průběhu studijního roku 1929/30 přesunula výuka P. Bujnáka z Klementína do nové hlavní budovy filozofické fakulty (na Smetanově náměstí, dnes náměstí Jana Palacha), kde mu byla přidělena místnost ve čtvrtém patře (AUK, FFUK 1882–1970, k. 116, i. č. 1304, Budovy – Smetanovo nám., dopis děkana P. Bujnákovu z 22. 11. 1929) a kde byl – rovněž ve čtvrtém patře – po svém vzniku umístěn i seminář pro maďarskou filologii (AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, dopis P. Bujnáka děkanovi z 10. 2. 1932).

⁵¹ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, přípis MŠANO adresovaný děkanství FF UK ze 4. 6. 1930.

⁵² Před působením P. Bujnáka byla – podle seznamů přednášek – maďarština na bratislavské univerzitě zastoupena pouze lektorskými cvičeními, a to jen od zimního semestru 1923/24 do zimního semestru 1926/27 (s výjimkou letního semestru 1925/26). Tato lektorská cvičení vedla Gizela Artbauerová (1886–?), v té době profesorka státního dívčího reformovaného reálného gymnázia v Bratislavě.

⁵³ Archiv Univerzity Komenského v Bratislavě, fond Filozofická fakulta UK, sign. A-5, k. 43, memorandum Křesťanského kruhu maďarských akademiků v Bratislavě z 18. 11. 1928.

⁵⁴ *Soznam prednášok, ktoré sa budú konať na universite Komenského v Bratislave*, letní semestr 1929 až zimní semestr 1933/34.

⁵⁵ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 115, Pavel Bujnák, přípis MŠANO adresovaný děkanství FF UK z 12. 6. 1930. Jmenování P. Bujnáka z Prahy do Bratislavy mělo spojitost s přeložením Karla Chotka, profesora všeobecného národopisu, z Komenského univerzity na Karlovu univerzitu.

⁵⁶ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 115, Pavel Bujnák, dopis děkana adresovaný MŠANO z 6. 11. 1930.

⁵⁷ AUK, FFUK 1882–1970, k. 11, i. č. 115, Pavel Bujnák, přípis MŠANO P. Bujnákovu z 14. 5. 1931.

Kromě docenta a později profesora P. Bujnáka působil na pražské filozofické fakultě také lektor maďarštiny. Po smrti F. Brábka byli na tuto pozici dva petenti: Jan Pecháček, úřední překladatel unifikačního ministerstva a tlumočnick Národního shromáždění republiky československé, a sám P. Bujnák (tehdy ještě soukromý docent). Pověřená komise v říjnu 1926 doporučila za lektora jazyka maďarského J. Pecháčka s tím, že by bylo zbytečné P. Bujnáka vedle dalších jeho povinností zatěžovat ještě prací lektorskou.⁵⁸ Tento návrh schválil profesorský sbor a následně i ministerstvo a Jan Pecháček (1882–?), rodem Slovák z Trstí, byl od letního semestru 1926/27 připuštěn za lektora maďarštiny.⁵⁹ Podle seznamů přednášek vedl lektorská cvičení v rozsahu čtyř hodin týdně bez přerušení až do zimního semestru 1938/39. Do letního semestru 1930/1931 věnoval pravidelně dvě hodiny maďarské mluvnici a druhé dvě hodiny četbě maďarských textů, od následujícího podzimu pak zaujímal celé čtyři hodiny mluvnice.⁶⁰

Na počátku roku 1928 požádala o udělení lektorátu maďarského jazyka a literatury Lenke Misařová (rozená Hamvai), odchovankyně univerzity v Budapešti, ale jelikož stávající lektorát potřebám fakulty zcela vyhovoval, byla její žádost odmítnuta.⁶¹

Ke studiu maďarštiny se však váže i vznik lektorátu dalšího ugrofinského jazyka na pražské filozofické fakultě. V březnu 1933 podali P. Bujnák (tehdy již „jen“ suplent) a profesor filologie turecké a novoperské Jan Rypka („*jakožto zástupce stolice ugrofinským jazykům nejbližší*“) žádost o zřízení lektorátu finštiny při stolici maďarské filologie s odůvodněním, že zkušební řád pro státní zkoušku z maďarštiny požaduje základní znalost mluvnické a lexikální stránky ugrofinských jazyků.⁶² P. Bujnák ve svém podnětu poznamenává, že není možné požadovat obecnou znalost ugrofinských jazyků a že stačí znalost jednoho dalšího kromě maďarštiny, jak je to požadováno na univerzitě v Budapešti. Na pozici lektora finštiny navrhli oba profesori Vladimíra Skaličku (který celý rok 1931/32 studoval v Helsinkách).⁶³ Žádost byla schválena a V. Skalička byl od zimního semestru 1933/34 pověřen lektorskými cvičeními z finštiny, která konal pravidelně (s výjimkou letního semestru 1933/34) v rozsahu dvou hodin týdně až do uzavření českých vysokých škol na podzim 1939.⁶⁴

⁵⁸ AUK, FFUK 1882–1970, k. 48, i. č. 570, Jan Pecháček, návrh komise pro udělení lektorátu maďarštiny z 18. 10. 1926.

⁵⁹ AUK, FFUK 1882–1970, k. 48, i. č. 570, Jan Pecháček, příspěvek MŠANO adresovaný děkanství FF UK ze 17. 11. 1926.

⁶⁰ Na základě lektorských výnosů lze určit přibližný počet frekventantů kurzů J. Pecháčka v letech 1932–1938: nejdříve se průměrná frekvence pohybovala v rozmezí 3–5 posluchačů, v posledních třech letech daného období navštěvovalo kurzy průměrně 8 posluchačů (AUK, FFUK 1882–1970, k. 76, i. č. 855, Lektorů – společné výnosy).

⁶¹ AUK, FFUK 1882–1970, k. 75, i. č. 844, Lektorů zamítnutí, dopis děkana Lenke Misařové ze 7. 2. 1928.

⁶² Zkušební řád pro učitele škol středních, § 15, část 5, bod 1. Viz O. PLACHT – F. HAVELKA (edd.), *Předpisy pro vysoké školy Republiky československé*, Praha 1932, s. 1848–1849. Tam také všechny požadavky a podmínky připuštění ke státním zkouškám. Předepsaná a doporučená četba k přípravě na státní zkoušky z jazyka a literatury maďarské viz G. HUDEC (ed.), *Studium filosofie: příručka pro abiturienty a posluchače filozofické fakulty Karlovy univerzity*, Praha 1934, s. 18.

⁶³ AUK, FFUK 1882–1970, k. 56, i. č. 648, Vladimír Skalička 1933–1939, dopisy P. Bujnáka (ze 17. 3. 1933) a J. Rypky (z 15. 3. 1933) profesorskému sboru.

⁶⁴ Ačkoliv – na základě seznamů přednášek – byl toto skutečný počátek lektorátu finštiny na pražské univerzitě, zdá se, že pokus o jeho ustavení proběhl již dříve. V zápisu ze zasedání profesorského sboru z 31. 10. 1929 se totiž píše: „Žádost pošt. adjunkta Aloise Šikla za lektorát jazyka finského přikazuje se po návrhu prof. Dra Murka komisi, sestávající z prof. Drů Bujnáka, Hujera a Janka.“ (AUK, FFUK 1882–1970, k. 75, i. č. 853, Lektorát finštiny.) Další informace k tomuto případu se však nepodařilo dohledat. Skaličkova lektorská cvičení v letech 1934–1939 navštěvovalo průměrně 2–5 frekventantů, výjimečný byl zimní semestr 1937/38, kdy průměrná frekvence činila 15 posluchačů (AUK, FFUK 1882–1970, k. 76, i. č. 855, Lektorů – společné výnosy).

Jelikož po smrti P. Bujnáka nebyl v celé československé republice k dispozici žádný habilitovaný odborník, který by jej mohl okamžitě zastoupit, byl profesorský sbor pražské filozofické fakulty (a stejně tak i profesorský sbor fakulty bratislavské) postaven před množstvím problémů, které tím vznikly. Sbor pražské fakulty na svém sezení v prosinci 1933 vyslechl a schválil referát J. Rypky, který nastínil možnosti řešení nastalé situace, a na jeho návrh ustavil „komisi k úpravě studia ugrofinských jazyků“ (též zkráceně „ugrofinská komise“).⁶⁵ Jejími členy byli zvoleni profesori A. Pražák, J. Rypka, M. Hýsek, O. Fischer (tehdejší děkan), O. Hujer, M. Weingart a J. Janko, později byla komise rozšířena o G. Friedricha. Referentem komise se stal J. Rypka, který byl také zvolen prozatímním správcem semináře pro maďarskou filologii (od studijního roku 1935/36 od něj pak tuto správcovskou povinnost převzal Oldřich Hujer, profesor srovnávacího jazykozpytu indoevropského).⁶⁶ Komise začala řešit následující tři okruhy problémů: habilitaci – po odborné, ale i po politické stránce – vhodného kandidáta (či kandidátů) na pozici kmenového vyučujícího maďarské filologie, dočasné suplování výuky oboru a dočasnou administrativní správu osířelého semináře.⁶⁷

V otázce habilitace se – dle názoru J. Rypky vyjádřeného v jeho zmíněném referátu – nabízely tři skupiny možných uchazečů: zahraniční odborníci, odborníci z řad československých Maďarů, nebo kandidáti z řad odchovanců fakulty. První možnost J. Rypka zavrhl zcela, a to z důvodů politických – zahraniční odborník z Budapešti by vnášel „velmi nebezpečným způsobem atmosféru nám nežádoucí“ a i jiná hungaristická střediska (Berlín, Finsko) tehdy nepokrytě stála na straně maďarského státu.

Z řad československých Maďarů přicházel reálně v úvahu Gabriel Orbán⁶⁸ (1883–1958), profesor bratislavských maďarských gymnázií a prezident Maďarské vědecké, literární a umělecké společnosti v Československu (*Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság*). Proti jeho odborné práci a osobnímu charakteru však měl svého času závažné námítky P. Bujnáka.

Za nejschůdnější cestu označil J. Rypka cestu habilitace některého z odchovanců fakulty. Takoví kandidáti byli vytipováni dva: Vladimír Skalička (1909–1991) a Ludovít Novák⁶⁹ (1908–1992). Skalička si během svého studia (1927–1931) zapisoval kromě jiného zejména předměty ze slovanské filologie, francouzštiny, latiny, fonetiky a turkologie, od pátého

⁶⁵ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, referát J. Rypky (datovaný 6. 12. 1933) jako příloha přípisu děkanství FF UK adresovaného MŠANO z 9. 12. 1933.

⁶⁶ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, přípis MŠANO adresovaný děkanství FF UK ze 4. 6. 1935.

⁶⁷ Možnost, že by se pražská filozofická fakulta zcela vzdala vyučování maďarské filologie, J. Rypka hned na začátku svého referátu odmítl, a to nejen z důvodů prestiže, ale i z důvodů politických, jelikož Praha jako centrum státu přirozeně přitahovala i studenty maďarské národnosti. Rypka zdůrazňuje: „Kdybychom my se bránili studiu maďarštiny na naší fakultě, mohlo by se snadno stát, že universita německá by si počínala jinak. A z novin víme, že uchazeči jsou, uchazeči však, kterým bychom my nemohli beze všeho svěřit tradování této disciplíny.“ Pro úplnost zde uvedme, že na německé univerzitě v Praze po dobu její existence (tj. mezi lety 1882–1945) výuka maďarské filologie nikdy neprobíhala. Vypisována byla pouze v určitém období lektorská cvičení maďarštiny: podle seznamu přednášek je od letního semestru 1916/1917 do zimního semestru 1928/29 vedl Friedrich Mautner, od zimního semestru 1929/30 do zimního semestru 1936/37 pak Lenke Mísařová (německy Mísař).

⁶⁸ Maďarsky: Orbán Gábor.

⁶⁹ Tehdy psán: Ludevít Novák.

semestru svého studia také některé přednášky a cvičení Bujnákovy, od sedmého semestru pak i lektorská cvičení Pecháčkova.⁷⁰ Ve studijním roce 1931/32 pobýval dva semestry jako stipendista v Helsinkách, v roce 1932 obhájil na pražské fakultě doktorskou dizertační práci *Funkce ablativu v jazycích permských* (posuzovali ji P. Bujnák a J. Rypka) a od podzimu 1933 byl na fakultě lektorem finštiny. L. Novák studoval ve stejných letech jako Skalička, zapisoval si hlavně předměty ze slovanské a z francouzské filologie, od šestého semestru také některé přednášky a cvičení Bujnákova.⁷¹ V roce 1932 obhájil doktorskou dizertaci *Příspěvky k otázce dialektického rozvrstvení pozdní praslovanštiny a k nejstarším dějinám střední slovenštiny*. Od podzimu 1931 pobýval na studiích v Paříži, kde mj. studoval maďarštinu a finštinu, zejména u profesora A. Sauvageota. Ugrofinská komise navrhla podpořit oba kandidáty cestovním stipendiem, nejlépe do Budapešti, aby mohli přichystat své habilitační spisy. Zatímco V. Skalička do Budapešti na letní semestr 1933/34 skutečně odjel, L. Novák vyjádřil přání zůstat ještě i další rok (tj. 1934/35) v Paříži a odjet do Budapešti až poté.⁷² O několik měsíců později se L. Novák kandidatury na ugrofinský obor vzdal.⁷³

Mezitím v lednu 1934⁷⁴ zaslal sboru pražské filozofické fakulty G. Orbán žádost o habilitaci z maďarské filologie a doprovodil ji svojí knihou *A finnugor nyelvek számnevei*.⁷⁵ Ustavená habilitační komise měla k dispozici dva posudky P. Bujnáka na Orbánův spis, jeden na jeho slovenskojazyčnou a druhý na jeho maďarskojazyčnou verzi. Oba posudky byly zamítavé, a to jak vůči odborné úrovni práce, tak i vůči osobnostnímu charakteru G. Orbána. Tyto posudky se staly podkladem habilitačního jednání, ale kromě toho komise požádala o další posouzení také tři zahraniční odborníky: profesory E. N. Setäläho, J. J. Mikolu a K. B. Wiklunda.⁷⁶ I jejich posudky však hodnotily dotyčné pojednání negativně,⁷⁷ a tak byla habilitační žádost G. Orbána profesorským sborem pražské fakulty v květnu 1934 zamítnuta.⁷⁸

Kromě Orbánovy žádosti o habilitaci obdržel profesorský sbor v lednu 1934 také jednu žádost o lektorát jazyka a literatury maďarské. Podal ji Ján Hvozdzik (1888–1956),

⁷⁰ AUK, FFUK 1882–1970, Katalogy studentů, zimní semestr 1927/28 – letní semestr 1930/31, Vladimír Skalička.

⁷¹ AUK, FFUK 1882–1970, Katalogy studentů, zimní semestr 1927/28 – letní semestr 1930/31, Ľudevít Novák. V zápisu z jednoho sezení ugrofinské komise se píše, že L. Nováka „již v r. 1931 členové zdejší fakulty vybidli ke studiím ugrofinským“ (AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, zápis o schůzi komise pro úpravu studia ugrofinských jazyků konané 16. 12. 1933).

⁷² Jako hlavní důvod L. Novák uvedl, že své badatelské plány bude moci prodiskutovat pouze s moderně orientovaným lingvistou, jakým je A. Sauvageot, a dodal: „Jak jsem se už přesvědčil, dnešní stav maď. lingvistiky i lingvistů je takový, že zájezdem do Budapešti osobně bych pramálo získal. Naopak, [...] my Slované budeme musít zvedat úroveň maď. lingvistiky.“ (AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, dopis L. Nováka J. Rypkovi ze 4. 2. 1934).

⁷³ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, zápis o schůzi ugrofinské komise konané 15. 5. 1934. O životě a díle L. Nováka např. Ján SABOL, *Lingvistický odkaz Ľudovíta Nováka*, Časopis pro moderní filologii 92/1–2, 2010, s. 18–28.

⁷⁴ Konkrétně se tak stalo 6. 1. 1934 (AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, dopis děkana FF UK v Praze děkanovi filozofické fakulty university Komenského v Bratislavě z 19. 1. 1934).

⁷⁵ Gábor ORBÁN, *A finnugor nyelvek számnevei: értékezés a finnugor összehasonlító nyelvészet köréből* [Číslovky v ugrofinských jazycích: pojednání z oblasti ugrofinského srovnávacího jazykozpytu], Bratislava 1932.

⁷⁶ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, protokol o schůzi ugrofinské komise konané 9. 2. 1934.

⁷⁷ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, vyjádření O. Hujera (zřejmě z dubna 1936) k interpelaci poslance G. Szüllő.

⁷⁸ AUK, FFUK 1882–1970, k. 5, i. č. 52, Protokoly schůzi profesorského sboru 1933/34, protokol ze schůze konané 17. 5. 1934.

profesor státního maďarského reálného gymnázia v Košicích.⁷⁹ Ugrofinská komise ale konstatovala, že plně dostačují cvičení lektora Pecháčka a není zapotřebí další síly, tudíž žádost odmítla.⁸⁰

Komisí vytipovaný kandidát V. Skalička požádal profesorský sbor o *venia docendi* pro obor ugrofinské filologie v říjnu 1935, předloživ jako habilitační spis svou knihu *Zur ungarischen Grammatik*,⁸¹ s jejímiž náčrtky již odjížděl na studijní pobyt do Budapešti.⁸² Byla ustavena habilitační komise (J. Janko, O. Hujer, J. Rypka, později ještě V. Šmilauer a V. Lesný) a hned vzápětí byl V. Skalička požádán, aby další publikací prokázal, že kromě metody synchronického rozboru jazyka ovládá také metodu historického jazykozpytu.⁸³ Tím se postup habilitace na nějaký čas zastavil. K jejímu zdárnému dokončení došlo až na přelomu let 1938 a 1939.

Mezitím bylo třeba vyřešit otázku suplování přednášek a seminárních cvičení maďarské filologie (lektorská cvičení J. Pecháčka probíhala nepřerušeně). Pro letní semestr 1933/34 byl výukou pověřen pouze historik Josef Macůrek, a to přednáškou z maďarských dějin.⁸⁴ Ve studijním roce 1934/35 již byly suplovány všechny oblasti oboru: Vladimír Šmilauer přednášel dvě hodiny týdně o lexikálním vývoji maďarštiny, Albert Pražák dvě hodiny o maďarské literatuře a J. Macůrek tři hodiny o maďarských dějinách, seminární cvičení ale ministerstvo nepovolilo.⁸⁵ V červnu 1935 pak ministerstvo odsouhlasilo model suplování výuky, který byl uplatňován až do roku 1938. V zimním semestru vedl pokaždé V. Šmilauer dvouhodinovou lingvistickou přednášku a dvouhodinové lingvistické seminární cvičení a František Jančovič vedl tříhodinovou přednášku z dějin maďarské literatury, v letním semestru si hodinový rozsah výuky prohodili.⁸⁶

Vladimír Šmilauer (1895–1983), později významný český bohemista a onomastik, byl tou dobou profesorem Masarykova československého reálného gymnázia v Bratislavě. V roce 1933 se na pražské univerzitě habilitoval pro obor jazyka českého⁸⁷ na základě spisu

⁷⁹ AUK, FFUK 1882–1970, k. 75, i. č. 844, Lektori zamítnutí, dopis J. Hvozdzika profesorskému sboru ze 4. 1. 1934.

⁸⁰ AUK, FFUK 1882–1970, k. 75, i. č. 844, Lektori zamítnutí, koncept dopisu děkana J. Hvozdzikovi z 20. 4. 1934.

⁸¹ Vladimír SKALIČKA, *Zur ungarischen Grammatik*, Praha 1935. Vyšlo jako 39. svazek řady *Facultas Philosophica Universitatis Carolinae Pragensis, Práce z vědeckých ústavů*. Na s. 2 je uvedeno: „K tisku doporučil prof. Dr. Bohumil Trnka. V Praze dne 7. února 1935.“ Celý spis je věnován „Panu prof. Rypkovi“.

⁸² AUK, FFUK 1882–1970, k. 56, i. č. 648, Vladimír Skalička 1933–1939, zpráva habilitační komise předložená profesorskému sboru 12. 5. 1938.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, přípis děkana ministerstvu zahraničních věcí z 1. 6. 1934. Macůrkova přednáška není uvedena v seznamu přednášek.

⁸⁵ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, návrh ugrofinské komise na suplování přednášek z maďarské filologie ve studijním roce 1935/36 z 3. 4. 1935. Seminární cvičení V. Šmilauera uvedené v seznamu přednášek se neuskutečnilo.

⁸⁶ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, přípis MŠANO adresovaný děkanství FF UK ze 4. 6. 1935. Součástí původního návrhu byly i přednášky z oboru maďarských dějin J. Macůrka, ten byl ale v srpnu 1935 jmenován mimořádným profesorem slovanských dějin na univerzitě v Brně, a tak byl pověřen později zproštěn. Seminář pro maďarskou filologii měl od svého založení dvě oddělení – literárně-historické a jazykozpytné. Ředitelem obou byl profesor maďarské filologie (AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, návrh stanov semináře pro maďarskou filologii). V letech, kdy byla výuka suplována, vedl F. Jančovič oddělení literárně-historické a V. Šmilauer oddělení jazykozpytné.

⁸⁷ AUK, FFUK 1882–1970, k. 62, i. č. 716, Vladimír Šmilauer, přípis MŠANO adresovaný děkanství FF UK z 1. 6. 1933.

Vodopis starého Slovenska,⁸⁸ v němž prokázal vysokou historicko-filologickou odbornost nejen pro jazyky slovanské, ale také pro maďarštinu.⁸⁹ V březnu 1938 byl pak na Karlově univerzitě jmenován mimořádným profesorem československého jazyka⁹⁰ a na tamní bohemistice působil několik následujících desetiletí.⁹¹ František Jančovič (1873–?) byl zemský školní inspektor a ředitel bratislavského státního maďarského reálného gymnázia ve výslužbě (do penze odešel v srpnu 1934).⁹² Oba suplenti za výukou do Prahy pravidelně dojížděli z Bratislavy.

V. Šmilauer přednášel postupně maďarské hláskosloví (zimní semestr 1935/36), maďarské kmenosloví a tvarosloví (letní semestr 1935/36), maďarská nářečí (1936/37), maďarskou skladbu (1937/38) a v zimním semestru 1938 chtěl přednášet lexikální rozbor maďarštiny. V seminárních cvičeních se nejprve věnoval rozboru starých maďarských písemných památek (zimní semestry 1935/36 a 1936/37), poté cvičení z ugrofinské filologie (zimní semestry 1937/38 a 1938/39). F. Jančovič přednášel po celou dobu dějiny maďarské literatury a kromě toho i básnickou tvorbu M. Vörösmartyho (zimní semestr 1936/37), počátky maďarského historického románu a dílo M. Jósiky (zimní semestr 1937/38) a na zimní semestr 1938/39 chystal přednášku o historických románech Zs. Keménye. Jeho seminární cvičení nesla vždy prostý název *Cvičení z dějin maďarské literatury*.⁹³

Třetí záležitostí, již musela fakulta po předčasném úmrtí P. Bujnáka řešit, byla správa semináře, který zůstal bez řádného ředitele. To se týkalo zejména inventury vyúčtování ministerských dotací na nákup knih (některé doklady z éry P. Bujnáka se zřejmě nikdy nenašly), uspořádání knihovny a přestěhování semináře do větších, lépe vyhovujících prostor. Nezinventarizovaná knihovna semináře, která byla vybavována i z fondů rušených maďarských středních škol na Slovensku, vyžadovala uvedení do pořádku, což měl zajistit nově najatý knihovník.⁹⁴ Do nových místností ve třetím patře budovy v Břehové ulici se

⁸⁸ Vladimír ŠMILAUER, *Vodopis starého Slovenska*, Praha – Bratislava 1932. Vyšlo jako 9. svazek řady Práce Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě.

⁸⁹ AUK, FFUK 1882–1970, k. 62, i. č. 716, Vladimír Šmilauer, zpráva habilitační komise z 14. 3. 1933.

⁹⁰ AUK, FFUK 1882–1970, k. 62, i. č. 716, Vladimír Šmilauer, osobní výkaz V. Šmilauera z období po druhé světové válce.

⁹¹ Více o životě a díle V. Šmilauera viz např.: Marie TĚŠITELOVÁ, *Nad dílem profesora Vladimíra Šmilauera*, Slovo a slovesnost 45/1, 1984, s. 65–67; Libuše OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, *Vladimír Šmilauer a toponomastika*, Acta onomastica 36, 1995, s. 16–26.

⁹² Několik bližších informací o F. Jančovičovi a jeho údajném stylu výuky viz Lajos TURCZEL, *A magyar szakos tanárképzés helyzete Pozsonyban és Prágában 1922 és 1959 között*, Irodalmi Szemle 45/9, 2002, s. 49.

⁹³ Do stejné situace jako filozofická fakulta pražská byla úmrtím P. Bujnáka postavena i fakulta bratislavská. Při řešení celé záležitosti se proto obě fakulty navzájem o svých krocích informovaly. Také profesorský sbor bratislavské filozofické fakulty ustavil pro úpravu studia maďarské filologie zvláštní komisi, jejím referentem se stal Vladimír Buben. Podle seznamů přednášek nebyla na filozofické fakultě v Bratislavě v letním semestru 1933/34 vypsána žádná výuka maďarské filologie, od zimního semestru 1934/35 pak bylo suplování upraveno tak, že jazykovědné přednášky a cvičení vedl Ján Bakoš (1890–1967), v té době soukromý docent severosemitských jazyků a kultur na bratislavské filozofické fakultě a řádný profesor starozákonních věd na Slovenské evangelické bohoslovecké fakultě, přednášky a cvičení z literatury suploval F. Jančovič. Lektorská cvičení začal od podzimu 1934 vyučovat Vojtech Cvengroš (1891–1970), profesor maďarského reálného gymnázia v Bratislavě. Zatímco V. Cvengroš vypsal svou výuku naposledy v zimním semestru 1944/45, J. Bakoš a F. Jančovič pokračovali v suplování ještě několik let po druhé světové válce. Kromě nich dvou vypsal v zimním semestru 1934/35 v rámci maďarské filologie přednášku také historik Daniel Rapant. Jejím tématem byl původ a vývoj maďarského národa a jazyka.

⁹⁴ Knihovnický maďarského semináře v tom období byli: Ladislav Adriányi (od ledna do června 1934 a ve studijním roce 1937/38), Jiří Seidner (1935/36) a Štefan Šipoš (1936/37) – viz AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii.

pak seminář mohl z hlavní budovy fakulty přestěhovat po rozhodnutí profesorského sboru z června 1934.⁹⁵

Kritická situace oboru maďarské filologie po úmrtí jediného habilitovaného odborníka pro tento obor v ČSR vyvolala reakce také u studentů a rovněž daleko za hranicemi akademické půdy. Nejprve byli maďarští studenti v deputaci u ministra školství,⁹⁶ poté se na profesorský sbor s dotazem, co s posluchači maďarštiny bude, obrátil Spolek posluchačů filosofie,⁹⁷ v březnu 1935 adresovali sboru dopis i sami studenti oboru, kteří považovali stávající stav studia za neudržitelný a žádali brzké obsazení uprázdněné stolice odborníkem nezpochybnitelné vědecké úrovně.⁹⁸ Naléhavosti případu si bylo vedení filozofické fakulty vědomo od samého počátku – např. v únoru 1934 píše děkan ministerstvu školství a národní osvěty: „[...] *zdůrazniti pak si dovoluji též ten moment, že celá věc, týkající se studia maďarštiny na naší fakultě, tedy též a zvláště záležitost maďarského semináře vstoupila do stadia mimořádně důležitého a spolu choulostivého: souhrn těchto otázek je přetrásán v novinářském tisku, a ježto běží o vztah k filologii a kultuře maďarské, bylo by v zájmu našich osvětových styků mezinárodních, jakož i naší fakultní a národní prestiže, aby dosa- vadní nesnáze byly co možná nejdříve odstraněny.*“⁹⁹ Ostatně o tom, že záležitost skutečně nabyla mezinárodního rozměru, svědčí i dopis ministerstva zahraničních věcí adresovaný děkanovi: „*Otázka táto bola svojho času hodne diskutována v ríšskomadžarskej tlači a propagačne využívaná proti Československu i v cudzine.*“¹⁰⁰

Celá záležitost došla tak daleko, že se stala předmětem interpelace na ministra školství a národní osvěty. Poslanec Národního shromáždění republiky Československé Géza Szüllő adresoval ministrovi dne 28. 2. 1936 interpelaci „*o bezodkladnom obsadení a rozšírení maďarskej katedry na univerzitách v Prahe a Bratislave*“.¹⁰¹ V ní si stěžuje zejména na to, že maďarská menšina v ČSR nemá zajištěnu možnost – jinak zakotvenou v mezinárodních smlouvách – studovat na vysoké škole ve svém mateřském jazyce, neboť všechny maďarské vysoké školy československá vláda po roce 1918 zrušila a maďarské katedry na filozofických fakultách v Praze a Bratislavě byly a jsou personálně obsazeny nedostatečně, a navíc učiteli české a slovenské národnosti.

Postup habilitačního řízení V. Skaličky mohl v roce 1937 po dvouleté pauze konečně pokračovat, neboť Skalička učinil zadost požadavku komise svou prací *Studie o maďarských výrazech onomatopických*, která byla otištěna v říjnu roku 1937 ve *Sborníku filologic-*

⁹⁵ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, dopis O. Hujera L. Adriányimu z 4. 9. 1934.

⁹⁶ Tamtéž, protokol ze zasedání ugrofinské komise konaného 9. 2. 1934.

⁹⁷ Tamtéž, dopis Spolku posluchačů filosofie Karlovy university profesorskému sboru z 14. 2. 1934.

⁹⁸ Tamtéž, dopis studujících maďarštiny (podepsáno 16 osob) profesorskému sboru z 8. 3. 1935.

⁹⁹ Tamtéž, přepis děkana adresovaný MŠANO z 1. 2. 1934. Konkrétně je v dostupných univerzitních materiálech zmiňován pouze článek v Lidových novinách z 21. 1. 1934 (je tím s největší pravděpodobností míněn článek „K otázce maďarských profesorů na čs. univerzitách“ na s. 5). Obsáhleji o reakcích tisku a československé maďarské mládeže na celou záležitost a o boji za maďarskou katedru (hlavně na bratislavské univerzitě) informuje – z perspektivy maďarské menšiny – L. TURCZEL, *A magyar szakos tanárképzés*.

¹⁰⁰ AUK, FFUK 1882–1970, k. 95, i. č. 1197, Seminář pro maďarskou filologii, přepis Ministerstva zahraničních věcí adresovaný děkanství FF UK z 29. 5. 1934.

¹⁰¹ Tisk 352/IV, in: *Tisky k těsnopiseckým zprávám o schůzích poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé*, IV. volební období, 3. zasedání, sv. III, tisk 338–520, Praha 1936. Odpověď ministra školství a národní osvěty ze dne 18. 6. 1936 viz Tisk 555/IV, in: tamtéž, sv. IV, tisk 521–615 a 617–662, Praha 1936.

kém.¹⁰² Zároveň někdy tou dobou vyšlo podruhé jeho pojednání *Zur ungarischen Grammatik „opravené však jen pokud se týká německé stylisace, do které byly činěny oprávněné výtky“*.¹⁰³ A tak se v listopadu 1937 obrátila komise se žádostí o posouzení vědecké úrovně habilitačního spisu na zahraniční odborníky, kterými byli: J. Melich, Gy. Laziczius (oba Budapešť), J. Kalima, J. J. Mikkola (oba Helsinky), D. V. Bubrich (Leningrad), N. S. Trubeckoj¹⁰⁴ (Víděň) a Ch. Bally (Ženeva). Bally odpověděl, že není kvalifikován v ugrofinské jazykovědě, tudíž nemůže práci posoudit, Melich a Bubrich neodpověděli vůbec. Došlé posudky vyzněly kladně, jen posudek Gy. Laziczia byl kritický a polemický, avšak i on připouštěl možnost habilitace. V červnu absolvoval V. Skalička habilitační kolokvium a dne 17. listopadu 1938 přednesl na zasedání profesorského sboru habilitační přednášku *Maďarština jako jazyk uraloaltajský*, kterou sbor schválil a po níž se usnesl, aby kandidátovi byla udělena *venia docendi* pro obor ugrofinské jazykovědy.¹⁰⁵ Toto usnesení pak ministr schválil svým výnosem z 2. ledna 1939.¹⁰⁶

Tou dobou již suplovaná výuka maďarské filologie neprobíhala. Následkem Vídeňské arbitráže z listopadu 1938 muselo Československo odstoupit Maďarsku část jižního a východního Slovenska, a tím i velkou část své maďarské menšiny. V zimním semestru 1938/39 si obor zapsal pouze jediný posluchač, a tak byly přednášky a cvičení V. Šmilaue-
ra a F. Jančoviče zrušeny.¹⁰⁷ Zároveň byl koncem zimního semestru 1938/39 J. Pecháček jakožto Slovák zproštěn funkce lektora.¹⁰⁸ Do uzavření českých vysokých škol stihl podle seznamů přednášek vypsát čerstvý docent V. Skalička (vedle svého působení jakožto lektor finštiny) jen dvě přednášky: v letním semestru 1938/39 *Úvod do maďarské mluvnice se zvláštním zřetelem na typologické srovnání maďarštiny s češtinou* a v zimním semestru 1939/40 *Slovanský vliv v maďarštině*.

Období 1945–1949

Pro období několika prvních let po druhé světové válce je třeba mít na paměti složitou politickou a společenskou situaci vztahů Československa k Maďarsku, Maďarům a ma-

¹⁰² Vladimír SKALIČKA, *Studie o maďarských výrazech onomatopických*, Sborník filologický 11/2, 1937, s. 75–102. Redakci byla tato práce předložena 28. 4. 1937.

¹⁰³ AUK, FFUK 1882–1970, k. 56, i. č. 648, Vladimír Skalička 1933–1939, zpráva habilitační komise předložená profesorskému sboru 12. 5. 1938. Jazykové nedostatky svého habilitačního spisu odstranil Skalička za pomoci Josefa Janka, profesora německé řeči a literatury. Na jaře 1937 J. Rypka o této práci píše, že „nyní se svolením publikační komise znovu vyjde, a to na vrub jeho [tj. Skaličkova – J. J.] vlastního finančního nákladu, kdežto staré výtisky budou stáhnuty“ (AUK, FFUK 1882–1970, k. 56, i. č. 648, Vladimír Skalička 1933–1939, dopis J. Rypky profesorskému sboru z 28. 5. 1937). I tato opravená verze Skaličkova spisu ale nese vročení 1935. Na její s. 67 se nachází poděkování prof. J. Jankovi za revizi německého slovního roucha práce a také poděkování několika dalším profesorům za provedení korektur.

¹⁰⁴ Tehdy psáno poněkud Trubetzky.

¹⁰⁵ AUK, FFUK 1882–1970, k. 56, i. č. 648, Vladimír Skalička 1933–1939, přípis děkana adresovaný MŠANO z 26. 11. 1938.

¹⁰⁶ Ke schválení došlo 2. 1. 1939 (tamtéž, přípis MŠANO adresovaný děkanství FF UK z 11. 1. 1939).

¹⁰⁷ AUK, FFUK 1882–1970, k. 28, i. č. 330, František Jančovič, přípis děkana adresovaný rektorátu z 6. 12. 1938.

¹⁰⁸ Stalo se tak výnosem Ministerstva školství a osvěty ze dne 20. 2. 1939 (AUK, FFUK 1882–1970, k. 48, i. č. 570, Jan Pecháček, přípis Zemského úřadu v Praze adresovaný děkanství FF UK z 10. 3. 1939), a to s ohledem na § 6 vládního nařízení ze dne 23. 12. 1938 o úpravě některých služebních poměrů státních zaměstnanců se zřetelem k autonomii země Slovenské (382/1938 Sb. z. a n.). Tento paragraf říká: „Zemská vláda slovenská převezme do služeb země Slovenské státní zaměstnance slovenské národnosti, jejichž úřední (služební) působí je v obvodu země České nebo země Moravskoslezské.“

ďarské menšině žijící na území ČSR. Ačkoliv pražská univerzita obnovila svou činnost již v červnu 1945, přednášky a cvičení z maďarštiny se v seznamech přednášek objevily až v roce 1948.¹⁰⁹

K činnosti univerzitního pedagoga se vrátil i V. Skalička, jenž byl za války překladatelem,¹¹⁰ redaktorem a výpomocným učitelem na pražských gymnáziích. V letním semestru 1945 vypsál přednášku *Neslovanské, zvláště ugrofinské jazyky Sovětského svazu*, v zimním semestru 1945/46 přednášku *Finská mluvnice ve světle obecného jazykozpytu*. Kromě toho konal v každém semestru lektorská cvičení z finštiny (která v rozsahu dvou hodin týdně vedl až do konce studijního roku 1949/50).

Již v srpnu 1945 se však profesorský sbor filozofické fakulty usnesl na návrhu zřízení mimořádné stolice obecného jazykozpytu a jejího obsazení V. Skaličkou.¹¹¹ Návrhu bylo vyhověno a s účinností od 1. 1. 1946 byl V. Skalička jmenován mimořádným profesorem obecného jazykozpytu,¹¹² od října 1949 pak profesorem řádným.¹¹³ V rámci výuky tohoto oboru vypsál kromě jiných i přednášky *Výklad maďarské mluvnice* (v zimním semestru 1948/49) a *Úvod do maďarského jazyka* (v letním semestru 1949/50).¹¹⁴

Vladimír Skalička poté působil na pražské filozofické fakultě až do 80. let a vychoval mnoho žáků. Patřil ke druhé generaci slavného Pražského lingvistického kroužku, stal se nejvýznamnějším českým jazykovědcem v oblasti ugrofinistiky a hlavně nejvýraznějším českým odborníkem v obecné lingvistice. Známý je především pro svoji originální koncepci jazykové typologie, ale témata jeho odborné činnosti pokrývala širokou škálu lingvistických problémů.¹¹⁵

Na samém konci roku 1947 požádal J. Pecháček ministerstvo, aby byl znovu pověřen lektorskými cvičeními z maďarštiny. Načasování své žádosti přímo zdůvodnil obnovením normálních diplomatických styků mezi Československem a Maďarskem.¹¹⁶ I této žádosti ministerstvo vyhovělo, počínaje letním semestrem 1947/48 byl J. Pecháček opět ustaven lektorem a pověřen vedením cvičení z maďarštiny v rozsahu dvou hodin týdně.

¹⁰⁹ Mírová smlouva s Maďarskem byla sjednána 10. 2. 1947 (v Paříži), ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé vyšla dne 22. 11. 1947. K opětovnému navázání diplomatických styků mezi Československem a Maďarskem po druhé světové válce došlo 15. 9. 1947 (Ladislav Attila KOCIS, *70 let československo-maďarských diplomatických styků*, Amicus Revue, únor 1993, s. 16). Rovněž je třeba dodat, že mezi roky 1945 a 1948 v Československu neprobíhala školní výuka v maďarštině (Richard PRAŽÁK, *Hungarológia Csehszlovákiaiban*, Hungarológiai Értesítő 9/3–4, 1987, s. 232).

¹¹⁰ Viz k tomu Skaličkovu bibliografii: F. ČERMÁK – J. ČERMÁK – P. ČERMÁK – C. POETA (edd.), *Vladimír Skalička – souborné dílo*, III, Praha 2006, s. 1311–1313. Za války vyšlo 9 jeho překladů (rozsáhlejších) finských literárních děl a překlad jedné maďarské povídky (*Sedm krejcarů* Zsigmonda Móricze). Skalička během svého života přeložil z maďarštiny a publikoval pouze tuto jednu povídku – nikoliv dva romány, jak uvádí některá literatura (František ČERMÁK, *Hledač podstaty jazyka Vladimír Skalička*, in: Vladimír Skalička – souborné dílo, I, Praha 2004, s. 11).

¹¹¹ Usnesení z 9. 8. 1945 (AUK, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy od r. 1970 /dále FFUK od 1970/, Ukončené pracovní poměry, k. 40, i. č. 487, Vladimír Skalička 1945–1974, dopis děkana Ministerstvu školství a osvěty z 21. 8. 1945).

¹¹² Jmenován 6. 9. 1946 s účinností od 1. 1. 1946 (AUK, FFUK 1882–1970, k. 56, i. č. 648, Vladimír Skalička 1933–1939, Osobní výkaz).

¹¹³ Jmenován s účinností od 1. 10. 1949 (AUK, FFUK od 1970, Ukončené pracovní poměry, k. 40, i. č. 487, Vladimír Skalička 1945–1974, přípis Ústředního národního výboru hl. města Prahy z 11. 1. 1950).

¹¹⁴ Viz seznamy přednášek.

¹¹⁵ Vice o jeho životě a díle in: *Vladimír Skalička – souborné dílo*, I–III, Praha 2004–2006.

¹¹⁶ AUK, FFUK 1882–1970, k. 48, i. č. 570, Jan Pecháček, dopis J. Pecháčka adresovaný MŠANO z 30. 12. 1947.

Období 1950–1989

Od roku 1948/49 probíhala – pochopitelně v návaznosti na změnu politického uspořádání v zemi – nejen na filozofické fakultě, ale v celém československém vysokém školství zásadní reforma studia, jejímž vyvrcholením byl nový vysokoškolský zákon přijatý v roce 1950. Hlavní zásadou reformovaného studia bylo zavedení pevně daných studijních plánů pro jednotlivé ročníky všech oborů, mezi další novinky patřilo například ustavení studijních kroužků a zřízení kateder jakožto svazků učitelů téhož oboru. Reformovaný obor maďarštiny byl otevřen poprvé ve studijním roce 1950/51.¹¹⁷ Jeho zorganizování se váže ke jménu V. Skaličky,¹¹⁸ jenž v té době mimochodem plnil také funkci proděkana (1949/50) a děkana (1950/51) filozofické fakulty. Jakýsi patronát nad oborem v jeho počátcích vykonával i V. Šmilauer, ačkoliv sám se výuky oboru neúčastnil.¹¹⁹

Pro vznik reformovaného oboru maďarština bylo důležité zajistit jeho personální obsazení. Tzv. vedoucím učitelem oboru – který měl odpovědnost za celou vyučovací činnost – se stal V. Skalička.¹²⁰ Přednáškami z maďarské literatury byl externě pověřen nedávný absolvent oborů filozofie–dějepis Petr Rákos, tehdejší zaměstnanec Pragopressu (ČTK), kde působil jako překladatel a redaktor pro maďarské záležitosti.¹²¹ Přednáškami jazykovědnými byl pověřen Josef Blaskovics, čerstvý držitel doktorátu a svým hlavním zaměřením turkolog.¹²² Jako asistent semináře pro maďarskou filologii byl od září 1950 zaměstnán Břetislav Dejdar (1927–2012), který ovšem neměl potřebnou kvalifikaci (byl aprobován pro ruštinu a češtinu) a podle seznamů přednášek ani nevedl žádnou výuku.¹²³ S ním nakonec univerzita rozvázala pracovní poměr a na jeho pozici asistenta od února

¹¹⁷ Jakožto samostatný obor byla pak maďarština na pražské filozofické fakultě – sice ne každoročně, ale vesměs pravidelně – vypisována až do r. 2006/07.

¹¹⁸ Srov. Péter RÁKOS, *Hungarológia Cseh Köztársaságban*, *Hungarologische Beiträge* 4, 1995, s. 85.

¹¹⁹ Osobní sdělení J. Bredára (2012).

¹²⁰ AUK, FFUK 1882–1970, k. 352, i. č. 1601, Protokoly ze schůzí reformní komise, schůze konaná 29. 11. 1949.

¹²¹ Na návrh tzv. osobní komise A ze září 1949 byla utvořena subkomise pro personální obsazení oboru maďarštiny, jejímž členy se stali V. Skalička a Koloman Gajan (AUK, FFUK 1882–1970, k. 352, i. č. 1602, Protokol o schůzi osobní komise A, zpráva osobní komise A z 27. 9. 1949). Tato subkomise v listopadu navrhla, aby byl P. Rákos pověřen přednáškami z maďarské literatury (AUK, FFUK 1882–1970, k. 352, i. č. 1602, Protokol o schůzi osobní komise A, protokol o schůzi osobní komise A konané 8. 11. 1949). Návrh platil již pro letní semestr 1949/50, ale z důvodu zdravotních potíží P. Rákose k jeho realizaci nedošlo. V červnu 1950 pedagogická komise pro východoevropský jazykozpyt – pod níž maďarština spadala – návrh opakovala s platností pro rok 1950/51 (AUK, FFUK od 1970, Personálie 1990–95, k. 24, bez i. č., Petr Rákos, návrh pedagogické komise pro východoevropský jazykozpyt ze 17. 6. 1950), od října 1950 začal Rákos na fakultě přednášet. Z evidence studentů vyplývá, že Koloman Gajan (1918–2011) byl spolužákem P. Rákose z oboru historie a také z oboru francouzština, který si i Rákos několik semestrů zapisoval (AUK, FFUK 1882–1970, Katalogy studentů, zimní semestr 1945/46 až zimní semestr 1949/50, Petr Rákos; tamtéž, Koloman Gajan).

¹²² J. Blaskovics získal doktorát 12. 6. 1950 na základě dizertace *Listiny Vysokej party vo veci obsadenia Košic* a rigoróz z oboru islámské jazyky a oboru maďarská a ugrofinská filologie. Kromě posuzovatelů jeho dizertace J. Rypky a F. Tauera byl třetím examínátorem V. Skalička (AUK, FFUK 1882–1970, k. 365, i. č. 1626, Příhlášky k hlavnímu rigorosu 1948–1949, přihláška J. Blaskovicse z 6. 6. 1949). V červnu 1950 podala pedagogická komise pro východoevropský jazykozpyt návrh, aby J. Blaskovics učil jazykovědné předměty na oboru maďarština a další předmět na oboru turečtina (AUK, FFUK od 1970, Ukončené pracovní poměry, k. 3, i. č. 32, Josef Blaskovics, návrh pedagogické komise pro východoevropský jazykozpyt ze 17. 6. 1950).

¹²³ AUK, FFUK 1882–1970, k. 14, i. č. 153, Břetislav Dejdar, přípis Ministerstva školství, věd a umění Ústřednímu národnímu výboru v Praze z 12. 2. 1951. B. Dejdar byl ustanoven asistentem s účinností od 1. 9. 1950. B. Dejdar měl také být spolu s J. Blaskovicsem spoluautorem skript *Maďarská normativní mluvnice a Maďarská historická mluvnice*, jež měla být připravena v r. 1951 (AUK, FFUK 1882–1970, k. 220, i. č. 1457, Děkanát, spisy 1949–1950, plán přípravy skript).

1952 nastoupil P. Rákos,¹²⁴ který se tak na dlouhá léta stal interním zaměstnancem filozofické fakulty. Na jaře r. 1952 se s P. Rákosem při své soukromé návštěvě Prahy seznámil Julius Bredár, jenž se tehdy připravoval na dráhu učitele nižších maďarských škol na Slovensku. Nakonec však byl ještě téhož roku přijat jako pracovník oboru maďarština na pražskou fakultu.¹²⁵

Organizačně náležel seminář pro maďarskou filologii a jeho zaměstnanci nejprve pod Katedru českého jazyka a obecného jazykozpytu¹²⁶ (kde tehdy i v dalších letech působil zastupující ředitel maďarského semináře V. Skalička,¹²⁷ jenž jednak přednášel pro obor obecný jazykozpyt, jednak měl úvodové jazykovědné přednášky pro ostatní filologické obory), ovšem během roku 1951 se přesunul pod Katedru slavistiky (pod níž pak obor spadl dalších dvacet let).¹²⁸ J. Blaskovics zároveň působil na Katedře dějin a filologie Předního a Středního Východu na oboru turečtina, P. Rákos v roce 1952/53 (a možná i v roce 1951/52) externě vedl na oboru dějepis přednášku *Maďarská republika rad*.¹²⁹

Petr Rákos¹³⁰ (1925–2002) se později stal bezpochyby nejvýraznější postavou pražské hungaristiky. Pedagogicky působil na oboru celých 40 let (1950–1990), nejdříve jako externí vyučující, poté jako asistent, od 1. 10. 1953 jako odborný asistent, od 1. 4. 1963 jako zástupce docenta, od 1. 11. 1966 jako docent pro obor maďarské literatury a od 1. 6. 1990 byl jmenován profesorem pro obor teorie literatury – dějiny maďarské literatury. Původem Maďar, rodák z Košic, po válce přišel do Prahy na studia, absolvoval v roce 1949 na oborech filozofie–dějepis. Těžiště jeho dalšího působení spadalo do oblasti teorie literatury a maďarské literatury a jejího šíření v českém kulturním povědomí. Stal se mezinárodně uznávaným odborníkem, pamětníky je často vzpomínán jako výjimečně charizmatická osobnost a učitel.¹³¹

Josef Blaskovics¹³² (1910–1990) byl maďarského původu, narodil se v Imeľu nedaleko Komárna. Pedagogicky působil na oborech maďarština a turečtina, jeho vědecká činnost však spočívala právě v turkologii. Po maturitě na maďarskojazyčném gymnáziu v Komárně z materiálních důvodů nemohl pokračovat ve studiích, stal se učitelem na národních a středních školách. Za války připadlo území, na kterém žil, Maďarsku. Absolvoval čtyři semestry (1943–1945) turkologických studií na budapeštské univerzitě, v roce 1944 byl asistentem na tamním ústavu turecké filologie. Po válce byl opět zaměstnán jako učitel

¹²⁴ AUK, FFUK od 1970, Personálie 1990–1995, k. 24, bez i. č., Petr Rákos, dopis prorektora P. Rákosovi z 6. 3. 1952. P. Rákos byl ustanoven asistentem s účinností od 1. 2. 1952.

¹²⁵ Osobní sdělení J. Bredára (2012).

¹²⁶ Jak vyplývá např. z vnitrořadní korespondence z února 1951 (AUK, FFUK 1882–1970, k. 48, i. č. 570, Jan Pecháček, přípis děkana Katedře českého jazyka a obecného jazykozpytu ze 7. 2. 1951).

¹²⁷ Jako zastupující ředitel maďarského semináře je V. Skalička podepsán např. v květnu 1951 (AUK, FFUK od 1970, Ukončené pracovní poměry, k. 3, i. č. 32, Josef Blaskovics, návrh ředitelství semináře pro maďarskou filologii na pověření J. Blaskovicse výukou z 31. 5. 1951).

¹²⁸ Pod katedru slavistiky spadal obor již v květnu 1951 (viz AUK, FFUK od 1970, Ukončené pracovní poměry, k. 3, i. č. 32, Josef Blaskovics, návrh ředitelství semináře pro maďarskou filologii na pověření J. Blaskovicse výukou z 31. 5. 1951).

¹²⁹ Viz seznamy přednášek.

¹³⁰ Na počátku svého působení v Praze byl psán také jako Rákoš. Maďarsky: Rákos Péter.

¹³¹ O životě a díle P. Rákose viz zejména É. GÁL – T. BERKES – S. KOLMANOVÁ (edd.), *Ab imo pectore: k sedmdesátinám Petra Rákose*, Slavica Pragensia 37, Praha 1995; Tamás Gusztáv FILEP – László G. KOVÁCS, *Rákos Péter 1925–2002*, Dunajská Streda 2005; Petr RÁKOS, *Neúnavná slova*, Praha 2011. Poslední uvedená publikace je výběrem z díla opatřeným bibliografií P. Rákose a fundovaným doslovem E. Gála.

¹³² Psaný též jako Jozef, resp. Blažkovič či Blaškovič. Maďarsky: Blaskovics József.

a také jako pracovník univerzitní knihovny v Bratislavě, kde katalogizoval islámské rukopisy. Zároveň studoval čtyři semestry (1945–1947) na pražské filozofické fakultě, kde byl roku 1950 promován doktorem. Od září 1950 působil na Karlově univerzitě nejprve jako lektor (tou dobou byl ještě zároveň středoškolským profesorem v Bratislavě), od 1. 9. 1951 jako odborný asistent, od 1. 7. 1955 jako zástupce docenta pro obor turecká filologie a od 1. 9. 1962 jako docent téhož oboru. V září 1975 odešel do důchodu a na FF UK působil již jen externě. Hlavní jeho zájem spočíval v turkologii, zejména v dějinách tureckého panství na území dnešního Slovenska a slovensko-maďarského pohraničí. Na oboru maďarština učil v prvních letech jeho existence.¹³³ Velmi významná je jeho publikační činnost v oblasti jazykových příruček maďarštiny.¹³⁴

Julius Bredár¹³⁵ (nar. 1924) pochází z Rimavské Soboty, kde v roce 1944 také odmaturoval. Studoval v Budapešti maďarštinu, slavistiku a knihovnictví. Poté se vrátil do Československa a absolvoval učitelství kurz. Od roku 1952/53 působil na pražské filozofické fakultě, nejdříve na pozici lektora, od roku 1956/57 až do svého odchodu do důchodu v roce 1984 jako odborný asistent. Kromě výuky maďarštiny¹³⁶ a maďarské lingvistiky se částečně věnoval i maďarské literatuře.¹³⁷

První ročník reformovaného oboru maďarština, jenž byl otevřen ve studijním roce 1950/51, studovalo a vystudovalo šest studentů.¹³⁸ Do roku 1989/90, kdy se změnila politická situace v zemi a částečně i systém studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, byl obor maďarština zřejmě vypsán celkem 19krát.¹³⁹ Znalost maďarského jazyka nebyla po uchazečích vyžadována.¹⁴⁰ Obor maďarština byl v tomto období vypisován výhradně jako dvouoborové studium v kombinaci s jiným filologickým oborem: nejčastěji s češtinou, méně často s ruštinou (v roce 1980/81 výjimečně ne jako filologie, ale jako překladatelství a tlumočnictví) a několikrát i s jinými světovými jazyky (němčina, angličtina,

¹³³ Zároveň vedl od roku 1953 kurzy maďarštiny v pražské Maďarské kultuře, v letech 1953–1966 byl pedagogickým a vědeckým ředitelem těchto kurzů (AUK, FFUK od 1970, Ukončené pracovní poměry, k. 3, i. č. 32, Josef Blaskovics, materiály k návrhu na jmenování J. Blaskovicse profesorem, r. 1967).

¹³⁴ Více o životě a díle J. Blaskovicse viz Zdenka VESELÁ-PŘENOSILOVÁ – Luděk HŘEBÍČEK, *Josef Blaskovics – 75 Years Old*, Archiv orientální 53, 1985, s. 365–368; Zdenka VESELÁ, *Za docentem Josefem Blaskovicsem*, Nový Orient 46, 1991, s. 46; Vojtech KOPČAN, *Za docentom Jozefom Blaškovičom*, Historický časopis 39, 1991, s. 127–128; Vojtech KOPČAN, *Zum siebzigsten Geburtstag von Jozef Blaškovič*, Asian and African Studies (Bratislava) 16, 1980, s. 9–18. Poslední uvedená publikace obsahuje i výběrovou bibliografii prací J. Blaskovicse z let 1931–1979.

¹³⁵ Maďarsky: Bredár Gyula.

¹³⁶ Mimo působení na fakultě učil i on v kurzech maďarštiny v pražské Maďarské kultuře.

¹³⁷ Více o J. Bredárovi Jenő GÁL, *Bredár Gyula nyolcvan esztendő*, Prágai Tükör 12/3, 2004, s. 16–17.

¹³⁸ Srov. vzpomínky na studentská léta jednoho z nich: Richard PRAŽÁK, *Studentská vzpomínka na Petra Rákose*, in: Ab imo pectore, s. 24–25.

¹³⁹ Tento údaj – i údaje následující – je zrekonstruován na základě seznamů přednášek. Jde o studijní cykly oboru zahájené v následujících studijních rocích: 1950/51, 1951/52, 1953/54, 1954/55, 1955/56, 1958/59, 1959/60, 1961/62, 1962/63, 1963/64, 1965/66, 1967/68, 1969/70, 1973/74, 1975/76, 1978/79, 1980/81, 1984/85 a 1987/88. Kromě těchto úplných cyklů jsou v seznamech přednášek uvedeny ještě dva neúplné cykly, které skončily I. ročníkem (1957/58 a 1964/65), a jeden neúplný cyklus začínající III. ročníkem (v r. 1985/86).

¹⁴⁰ Počty studentů oboru nelze z dostupných materiálů určit. Na základě sondy mezi několika tehdejšími absolventy se však lze domnívat, že v tomto období do prvních ročníků oboru maďarština průměrně cca 5 studentů. Zároveň je na místě podotknout, že v tomto období byli někteří posluchači přezázeni na obor maďarština z donucení, v rozporu se svojí původní představou o studijním zaměření. Zmínka o tom např. in: Angéla SCHREIER, *A magyar nyelv oktatása Csehországban*, in: s. Maticsák (ed.), *Nyelv, nemzet, identitás: az VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus* (Debrecen, 2006, augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai, Debrecen – Budapest, 2007, s. 75–78.

francouzština).¹⁴¹ Ačkoliv skladba předmětů ve studijním plánu oboru se v průběhu času měnila, její rámec byl vymezen následujícími (z hlediska náplně filologických oborů standardními) tématy: úvod do studia oboru, praktická jazyková výuka, synchronní mluvnice maďarštiny, dějiny maďarštiny, maďarská stylistika, literární metodologie, dějiny maďarské literatury, maďarské dějiny, teorie a praxe překladu a tlumočení, někdy také základy ugrofinistiky.

Pedagogické zajištění oboru v tomto dlouhém období představovali především P. Rákos (učil hlavně literárněvědné předměty, maďarské dějiny, teorii a praxi překladu) a J. Bredár (učil hlavně jazykové a jazykovědné předměty, několikrát také úvod do maďarského národopisu). Zatímco P. Rákos působil na oboru od jeho vzniku v reformované podobě v roce 1950 až do roku 1990, kdy odešel do důchodu, J. Bredár začal na pražské hungaristice vyučovat až v roce 1952 a odešel z ní v roce 1984. V tomto mezidobí naprostou většinu výuky oboru obstarávali tito dva pedagogové. Na samém počátku existence reformovaného oboru maďarština na něm působil i lektor J. Pecháček (vedl cvičení z maďarské mluvnice), ale v lednu 1951 se pro trvalou churavost funkce lektora vzdal.¹⁴² Významným pedagogem oboru byl zpočátku J. Blaskovics, který v prvních letech přednášel jazykovědné předměty a po odchodu Pecháčka vedl i praktickou výuku maďarštiny. Po příchodu J. Bredára se o tyto učební povinnosti podělili, až postupně zcela přešly na poslední jmenovaného. Posledním studijním rokem, ve kterém podle seznamů přednášek J. Blaskovics na oboru učil, byl rok 1956/57.¹⁴³ V. Skalička se na výuce oboru maďarština (alespoň podle seznamů přednášek) podílel minimálně. Kromě maďarského jazykového a literárního semináře (v r. 1952/53) přednášel jen několikrát ugrofinský jazykozpyt (třikrát v 50. letech a poté dvakrát v 70. letech). Jen jednou, v roce 1951/52, měl přednášku z maďarské literatury 20. století Ondrej Sas,¹⁴⁴ tehdejší vedoucí katedry maďarštiny na pedagogické fakultě bratislavské univerzity.

Kromě zmíněných pedagogů začali na oboru maďarština na pražské filozofické fakultě od počátku 70. let působit také lektori (v maďarské terminologii *vendégtanár*) vyslaní z Maďarska. V daném období to postupně byli tito: Rózsa Varga Pölöskeiné (1973/74–1976/77), Veronika Heé (1977/78–1978/79), Gábor Rudnai (1979/80–1981/82),¹⁴⁵ György Magyar (1982/83–1983/84), József Juhász (1985/86–1990/91).

Od října 1978 byl na oboru maďarština odborným asistentem jmenován Jan Mészáros (narozen 1947, absolvent oboru čeština a maďarština z let 1969–1974), který byl od roku 1974 interním aspirantem pro maďarskou literaturu. V letech 1979/80–1982/83 byl vyslán jako lektor českého jazyka a literatury na budapeštskou univerzitu. Před svým odjezdem, ale zejména po svém návratu učil hlavně literárněvědné předměty a také maďarské dějiny. O tyto předměty se tak dělili s P. Rákosem. Po roce 1983/84 odešel do důchodu J. Bredár, výuku jazykovědných předmětů převzal zahraniční lektor doc. J. Juhász. Výuku praktické-

¹⁴¹ V prvních třech letech existence oboru byla pravděpodobně možnost kombinovat její ještě s několika dalšími obory. Seznam přednášek pro rok 1952/53 uvádí kromě češtiny, ruštiny a němčiny i rumunštinu, turečtinu a archivnictví.

¹⁴² AUK, FFUK 1882–1970, k. 48, i. č. 570, Jan Pecháček, dopis J. Pecháčka děkanátu FF UK z ledna 1951.

¹⁴³ Nadále však působil na pražské filozofické fakultě, na turkologii, je tudíž možné, že i po roce 1957 zůstal s oborem maďarština v kontaktu.

¹⁴⁴ Maďarsky: Sas Andor.

¹⁴⁵ Dle osobního sdělení V. Heé (2011) měl na její lektorské místo nastoupit Béla Hap (dnes Efraim Israel), ale odradily jej nevyhovující materiální podmínky.

ho jazyka v těch letech zajišťovali všichni tři pedagogové oboru. S účinností od 1. 9. 1988 byl J. Mészáros jmenován docentem pro dějiny maďarské literatury.¹⁴⁶

Kromě předmětů ze studijního plánu oboru maďarština byly vlastně po celé dané období vypisovány rovněž volné kurzy maďarštiny pro zájemce z řad studentů jiných oborů (vyučovali je postupně J. Pecháček, J. Bredár, J. Juhász). Několikrát byl dvousemestrální kurz základů maďarštiny také součástí výuky oboru finština – naopak finština ve studijním plánu maďarštiny figurovala pouze dvakrát, v polovině 80. let a poté na samém počátku 90. let. V 60. letech byl studijní cyklus maďarštiny třikrát otevřen rovněž v rámci dálkového studia (v roce 1964/65 dvouobory maďarština–ruština a maďarština–dějepis, 1965/66 ruština–maďarština a 1966/67 čeština–maďarština), v letech 1963/64 a 1965/66 byly na fakultě vypsány dvouleté kurzy maďarštiny pro pracující (bez nároku na získání diplomu), jejichž náplní byla kromě praktické výuky maďarštiny také přednáška o maďarských dějinách a přednáška o maďarské literatuře.

V polovině daného období došlo ke změně organizačního zařazení oboru. Někdejší Katedra českého jazyka, obecného jazykozpytu a fonetiky se od studijního roku 1963/64 rozdělila na Katedru českého a slovenského jazyka a na Katedru lingvistiky a fonetiky,¹⁴⁷ jejímž vedoucím se stal V. Skalička¹⁴⁸ (a byl jím až do srpna 1970).¹⁴⁹ Ve studijním roce 1966/67 byl – v gesci této katedry – poprvé na pražské filozofické fakultě otevřen samostatný obor finština.¹⁵⁰ Zřejmě z důvodu soustředění ugrofinských oborů na jednom pracovišti byla maďarština od studijního roku 1971/72 převedena z Katedry slavistiky na Katedru lingvistiky a fonetiky.¹⁵¹ Minimálně od roku 1976/77 existovalo v rámci katedry oddělení ugrofinistiky, jehož vedoucím byl P. Rákos.¹⁵² V polovině 80. let se obor přestěhoval ze 4. patra hlavní budovy filozofické fakulty do Celetné ulice, kde sídlí dodnes.¹⁵³

Na rozdíl od předchozích období začaly být počínaje 50. lety dvacátého století kulturní vztahy Československa (a později České republiky) s Maďarskem zastřešovány mezinárodními smlouvami (což přirozeně trvá dodnes). Obecný rámec představovaly dvoustranné smlouvy o přátelství a spolupráci (1949, 1968),¹⁵⁴ konkrétnější formy kooperace pak stanovovaly (resp. stanovují) dohody o kulturní, vědecké a školské spolupráci (1951, 1961,

¹⁴⁶ Většina údajů o působení J. Mészárose (maďarsky: Mészáros János) na oboru maďarština se zakládá na jeho osobním sdělení (2012).

¹⁴⁷ V r. 1963/64 se toto pracoviště jmenovalo Katedra obecné jazykovědy, fonetiky, algebraické lingvistiky a strojového překladu, ale již od následujícího studijního roku neslo název Katedra lingvistiky a fonetiky, který mu vydržel až do r. 1992/93.

¹⁴⁸ AUK, FFUK od 1970, Ukončené pracovní poměry, k. 40, i. č. 487, Vladimír Skalička 1945–1974, dopis prorektora V. Skaličkovi z 27. 6. 1963.

¹⁴⁹ Tamtéž, dopis rektora V. Skaličkovi z 26. 8. 1970.

¹⁵⁰ O tom, že také v případě založení oboru finština šlo o iniciativu V. Skaličky, svědčí vzpomínky F. Čermáka (F. ČERMÁK, in: *Rozhovory s českými lingvisty*, III, Praha 2010, s. 20; F. ČERMÁK, *Hledač podstaty jazyka*, s. 11).

¹⁵¹ AUK, FFUK od 1970, Personálie 1990–95, k. 24, bez i. č., Petr Rákos, dopis děkana P. Rákosovi z 21. 6. 1971.

¹⁵² Tento časový údaj je založen na seznamech přednášek, nelze vyloučit, že ve skutečnosti vzniklo oddělení dříve.

¹⁵³ Podle seznamu přednášek pro r. 1984/85 se příruční knihovna hungaristiky nacházela na hlavní budově (4. patro, číslo dveří 267), podle seznamu přednášek pro r. 1985/86 byla již v Celetné 20 (3. patro, č. dv. 391).

¹⁵⁴ Smlouva mezi Maďarskou republikou a Československou republikou o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci (podepsaná v Budapešti 16. 4. 1949; č. 212/1949 Sb. 10. 10. 1949), Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou (Budapešť 14. 6. 1968; č. 48/1969 Sb. 31. 5. 1969).

1986, 2005).¹⁵⁵ Tyto kulturní dohody se dotýkaly kromě mnoha jiných oblastí (od překládání beletrie druhého smluvního státu po vědecko-technickou spolupráci) i některých stránek fungování oboru maďarština na českých univerzitách (a oboru čeština na maďarských univerzitách). Smluvní strany se v nich zavazovaly podporovat výuku jazyka, literatury a kultury druhé strany na svých vysokých školách, napomáhat činnosti lektorátů jazyka a kultury druhé strany a také napomáhat vzájemné výměně studentů, pedagogů a vědců. Například v první dohodě z roku 1951 vyložené stojí: „*Smluvné strany sa vynasnažia zriadiť na svojich vysokých školách profesorské stolice a lektoráty jazyka a literatúry národov druhej smluvnej strany, zaistiť ich činnosť a vychovať na svojich vysokých školách a iných učilištiach odborné učiteľské sily s dobrými znalosťami jazyka a kultúry druhej smluvnej strany.*“¹⁵⁶ Konkrétní parametry daných forem spolupráce – např. počty lektorů, studentů a pedagogů, které si smluvní strany vymění, určení, v jakém časovém rozsahu se tak stane a za jakých finančních podmínek – stanovovaly pracovní plány (či plány realizace, plány spolupráce, prováděcí plány) pravidelně sestavované pro jednotlivé kalendářní roky či několikaletá období.¹⁵⁷

Období od 1990 dodnes

Od roku 1990 se začal na výuce oboru podílet Evžen Gál¹⁵⁸ (nar. 1957, absolvent oborů čeština a maďarština z let 1978–1983), jeden ze tří interních aspirantů pro maďarskou lingvistiku přijatých v roce 1988 (dalšími dvěma byly Angelika Schreierová a Adriana Taricsová, které však aspiranturu nedokončily; podle seznamu přednášek z počátku 90. let obě vypomáhaly s praktickou výukou maďarštiny). Učil jazykové a jazykovědné předměty a kromě toho i současnou maďarskou literaturu. P. Rákos od začátku studijního roku 1990/91 postoupil funkci vedoucího oddělení ugrofinistiky J. Mészárosovi, na konci kalendářního roku 1990 pak odešel do důchodu.¹⁵⁹ V následujících letech tedy kromě maďarského lektora vedli vyučování J. Mészáros (literatura) a E. Gál (jazyk a jazykověda, současná maďarská literatura). Na podzim r. 1995 se uskutečnil konkurz na místo vyučujícího maďarské literatury. Na tuto pozici byli přijati E. Gál (který tak přešel z pozice

¹⁵⁵ Dohoda mezi Československou republikou a Maďarskou lidovou republikou o kulturní spolupráci (Praha 13. 11. 1951; Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, sig. L 2.102), Dohoda mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou o kulturní spolupráci (Budapešť 24. 2. 1961; č. 133/1961 Sb. 30. 11. 1961), Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Maďarské lidové republiky o kulturní a vědecké spolupráci (Budapešť 22. 10. 1986; č. 41/1987 Sb. 25. 5. 1987), Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Maďarské republiky o spolupráci v oblasti kultury, školství, vědy, sportu a mládeže (Budapešť 21. 6. 2005; č. 6/2008 Sb. m. s. 28. 1. 2008).

¹⁵⁶ Dohoda mezi Československou republikou a Maďarskou lidovou republikou o kulturní spolupráci (Praha 13. 11. 1951; Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, sig. L 2.102), část I., článek 2. Samostatný obor čeština začal být v Maďarsku vyučován od studijního roku 1955/56 na univerzitě v Budapešti, později i na jiných univerzitách. O dějinách oboru čeština v Budapešti Veronika HEÉ, *50 let oboru bohemistiky*, in: V. Heé – O. Fodoszov (edd.), *A cseh szak 50 éve*, Budapest 2007, s. 9–18; Veronika HEÉ, *50 let maďarské bohemistiky ve světle výukových reforem*, in: J. Hasil (ed.), *Čeština jako cizí jazyk*, V, Praha 2008, s. 9–22.

¹⁵⁷ První takový plán byl zřejmě vypracován pro r. 1953.

¹⁵⁸ Maďarsky: Gál Jenő.

¹⁵⁹ Zároveň v tomto roce založil P. Rákos Středisko maďarských studií při Katedře lingvistiky a fonetiky (později při Ústavu lingvistiky a ugrofinistiky), v jehož čele stál od července 1990 až do své smrti. Po něm se vedoucím Střediska stal v r. 2003 E. Gál a byl jím až do organizačních změn v r. 2006, kdy Středisko zaniklo. Blíže o cíli a ideji tohoto střediska Péter RÁKOS, *Hungarológia Cseh Köztársaságban*, s. 89. S oborem maďarština byl P. Rákos v aktivním kontaktu prakticky až do své smrti.

vyučujícího lingvistiky) a Simona Kolmanová (nar. 1965, absolventka oborů maďarština a finština z budapeštské univerzity), jež se od února 1996 stala odbornou asistentkou.¹⁶⁰ J. Mészáros k tomuto datu z oboru odešel. K 1. 1. 1997, na základě konkurzu z podzimu předchozího roku, pak byla přijata jako odborná asistentka Angelika Schreierová¹⁶¹ (nar. 1952, absolventka oborů němčina a maďarština z let 1973–1978),¹⁶² která od té doby vedla jazykové a jazykovědné předměty v prvních dvou ročnících studia oboru. Ve vyšších ročnících tyto předměty následně vedl lektor vyslaný z Maďarska, kterým v období po roce 1990 postupně byli Sándor Mokány (1991/92–1994/95), Vilma Eöry (1995/96–1999/00), Ferenc Bíró (2000/01–2005/06), István H. Tóth (2006/07–2009/10) a Erzsébet Fercsik (od 2010/11 dosud). V letech 1997/98 a 1998/99 vedl praktickou výuku maďarštiny pro začátečníky v I. cyklu také tehdejší doktorand hungaristiky Pavel Novotný (nar. 1972, absolvent oborů němčina a maďarština z let 1990–1995).¹⁶³ V roce 2003 byl E. Gál jmenován ředitelem Českého centra v Budapešti (tuto funkci plnil od listopadu 2003 do července 2009). Jako pedagogickou náhradu za sebe navrhl překladatelku Annu Valentovou (nar. 1941, absolventka oborů čeština a maďarština z let 1959–1964), která na oboru vyučovala mezi lety 2003 a 2007 maďarskou literaturu 20. století a současnou maďarskou literaturu.¹⁶⁴ Po ní převzal výuku maďarský spisovatel a literární vědec ze Slovenska Lajos Grendel (nar. 1948).

V letech 1990–2006 byl obor otevřen dvanáctkrát.¹⁶⁵ Od roku 1991 bylo možné maďarštinu studovat také jako jednoobor. Nabídka kombinací dvouoborů se na fakultě obecně oproti dřívějšímu rozšířila a postupem času, zejména po roce 2000, se rozšiřovala stále více. V 90. letech byl obor maďarština otevírán nejčastěji se slovakistikou a bohemistikou, dále pak zejména s finštinou, němčinou a s filologiemi některých jihoslovanských jazyků.¹⁶⁶ Pětileté magisterské studium bylo rozděleno do dvou úseků, tzv. cyklů, oddělených postupovou zkouškou (na maďarštině byla předepsána po čtyřech absolvovaných semestrech), konkrétní postup studia již nepředepisovaly pevně stanovené studijní plány pro jednotlivé semestry či ročníky. Kromě úvodových předmětů, předmětů společných pro všechny studenty fakulty a volitelných seminářů tvořily po následujících 15–20 let kostru studia oboru následující předměty: v I. cyklu praktické kurzy maďarštiny, úvod do maďarských dějin, mluvnice současné maďarštiny (od 1996/97 rozdělena na dvě části, druhá část se přesunula do II. cyklu) a maďarská literatura 19. století, ve II. cyklu základy ugrofinistiky, dějiny maďarštiny, stylistika, jazyková kultura, starší maďarská literatura, maďarská literatura 20. století, současná maďarská literatura a teorie a praxe překladu.¹⁶⁷ Zvykem bylo vést

¹⁶⁰ Osobní sdělení S. Kolmanové (2012).

¹⁶¹ Maďarsky: Schreier Angéla.

¹⁶² Od r. 2005/06 přešla do pozice (interního) lektora.

¹⁶³ Osobní sdělení P. Novotného (2012).

¹⁶⁴ Osobní sdělení E. Gála (2012).

¹⁶⁵ Tento údaj je zrekonstruován na základě *Učitelských novin*, které téměř každoročně přinášely informace o přijímacím řízení na české vysoké školy. Jde o studijní cykly oboru zahájené v následujících studijních rocích: 1990/91, 1991/92, 1994/95, 1995/96, 1996/97, 1997/98, 1998/99, 1999/2000, 2000/01, 2002/03, 2004/05, 2006/07. Informace o tom, že v r. 1992/93 obor maďarština nebyl otevřen, nepochází z *Učitelských novin*, nýbrž z nezpracovaného fondu Filozofické fakulty UK po roce 1990 uloženého v AUK.

¹⁶⁶ Počty přijímaných studentů lze na základě sondy mezi absolventy oboru odhadovat přibližně na cca 10–13 studentů na ročník.

¹⁶⁷ O náplni a vyučování předmětu *Úvod od maďarských dějin a reálií* Simona KOLMANOVÁ, *A magyar művelődés évszázadai Csehországban, avagy a prágai hungarológia oktatása és dilemmái*, Prágai Tükör 9/4, 2001, s. 11–15.

v prvních dvou ročnících studia výuku česky, od třetího ročníku hlavně maďarsky. Výuka základů maďarštiny byla většinou také (přínejmenším volitelnou) součástí studijního plánu oboru finština.

V prosinci 2003 akreditační komise ministerstva školství navrhla odnětí akreditace jednooborového studia maďarštiny.¹⁶⁸ Nakonec byla platnost této akreditace prodloužena do 31. 12. 2004,¹⁶⁹ jednooboroví studenti tak museli do té doby buď dostudovat, nebo přejít na studium dvouoborové. Kritickou situaci oboru, kterému hrozil zánik, se v roce 2005 snažila řešit S. Kolmanová (v té době jediný vědecký pracovník mezi aktivními kmenovými vyučujícími v oboru) pokusem o habilitaci.¹⁷⁰ Ten ale úspěšný nebyl.¹⁷¹

V roce 2006 se pak udály dvě významné změny: naposledy byli přijati studenti do samostatného magisterského oboru maďarština a zároveň se obor k l. 7. organizačně přesunul z Ústavu lingvistiky a ugrofinistiky (jenž byl spolu s Fonetickým ústavem od studijního roku 1993/94 jedním ze dvou následovníků Katedry lingvistiky a fonetiky) na Ústav slavistických a východoevropských studií (ÚSVS).¹⁷²

Od počátku března 2006 byl ředitelem ÚSVS jmenován slovenský literární vědec, hungarista Rudolf Chmel (nar. 1939). Ústav byl vzápětí vnitřně rozčleněn na tři semináře, včetně Semináře středoevropských studií, jehož vedoucím byl ustanoven R. Chmel. Počínaje listopadem 2006 jej v této funkci vystřídal historik Robert Pejša (nar. 1976). V červenci 2006 byl obor maďarština přenesen na ÚSVS a byl přiřčen do struktury Semináře středoevropských studií. Všechny tyto změny proběhly v souvislosti se změnou koncepce oborů vyučovaných na ÚSVS. Místo jednotlivých filologicky orientovaných oborů měla být vytvořena tzv. areálová studia orientovaná ne na jednu jazykovou oblast, nýbrž na celý region. Do koncepce středoevropských studií byly tedy zahrnuty obory polština, slovenština a právě maďarština. Bakalářský obor středoevropská studia začal být poprvé vyučován v akademickém roce 2007/08¹⁷³ (nejprve jako jednoobor, o dva roky později také jako dvouobor) a je každoročně vypisován dodnes (pravidelně přijímá 20–30 studentů). Od roku 2011/12¹⁷⁴ je realizováno rovněž dvouleté jednooborové navazující magisterské studium, a to ve dvou variantách: buď se zaměřením lingvistickým, nebo literárně-historickovědním.¹⁷⁵

¹⁶⁸ Zápis ze zasedání Akreditační komise MŠMT z 9.–10. 12. 2003. Rozhodnutí zdůvodněno následovně: „Personální zajištění ani skladba nabídky předmětů nezaručuje kvalitní výstup jednooborového magisterského studia.“

¹⁶⁹ Zápis ze zasedání Akreditační komise MŠMT z 6.–7. 4. 2004.

¹⁷⁰ Podkladem habilitace byl spis Simona KOLMANOVÁ, *Mladý Čech: maďarský romanopisec Mór Jókai ve světle českých překladů se zaměřením na žánrovou problematiku jeho tvorby*, který vyšel tiskem v r. 2009 (Praha: Karolinum).

¹⁷¹ Vědecká rada filozofické fakulty postoupila věc k dalšímu řízení (Zápis ze zasedání Vědecké rady Filozofické fakulty Univerzity Karlovy z 16. 6. 2005, přístupný z <<http://www.ff.cuni.cz/FF-6044.html>>), ale vědecká rada Univerzity Karlovy se k habilitaci S. Kolmanové pro obor teorie literatury vyjádřila negativně, s následujícím odůvodněním: „Většina členů Vědecké rady UK v Praze nepovažuje předložený seznam publikační činnosti za dostačující ke jmenování docentkou.“ (Zápis ze zasedání Vědecké rady Univerzity Karlovy konaného 24. 11. 2005, přístupný z <<http://www.cuni.cz/UK-128-version1-VR051124.doc>>).

¹⁷² Viz seznamy přednášek.

¹⁷³ V návaznosti na dokončení akreditačního procesu byly přijímací zkoušky dodatečně vypsány na září 2007.

¹⁷⁴ V návaznosti na dokončení akreditačního procesu byly přijímací zkoušky dodatečně vypsány na září 2011.

¹⁷⁵ Údaje obsažené v tomto odstavci jsou čerpány ze seznamů přednášek, ze studijního informačního systému Univerzity Karlovy přístupného z <<http://is.cuni.cz>> a z webových stránek Katedry středoevropských studií FF UK přístupných z <<http://kses.ff.cuni.cz/>>.

Každý student si na začátku studia vybere mezi maďarštinou, polštinou a slovenštinou svůj profilový jazyk a studuje jazykové a jazykovědné předměty tohoto jazyka. Předměty úvodové, literárněvědné, historické a předměty věnované kultuře a dějinám celého středoevropského regionu jsou pak společné pro všechny studenty oboru.

V návaznosti na novou koncepci studia vyučoval na oboru nově např. maďarský odborník na kulturní historii střední Evropy Csaba Gy. Kiss (nar. 1945, výuka v letech 2007–2010) nebo česká historička specializující se na moderní maďarské dějiny Eva Irmanová (nar. 1943, výuka v letech 2008–2009). Uherské a maďarské dějiny vyučoval a vyučuje také R. Pejša, s jehož jménem je celá nová koncepce studia spojena. Od zimního semestru 2009/10 se k výuce opět vrátil E. Gál.¹⁷⁶

Po několika letech fungování nového modelu došlo k reorganizaci pracoviště. Na podzim 2010 se šéfem semináře místo R. Pejši stal historik Marek Junek (nar. 1975), s počátkem února 2011 se ÚSVS podle seminářů rozdělil na tři samostatné organizační jednotky, čímž vznikla i Katedra středoevropských studií,¹⁷⁷ jejímž vedoucím byl ustaven M. Junek a která nyní zajišťuje výuku oboru. V akademickém roce 2011/2012 vyučovali hungaristické jazykové, jazykovědné a literárněvědné předměty E. Gál, S. Kolmanová, A. Schreierová a maďarská lektorka E. Fercsik.

Obor maďarština na brněnské univerzitě

Období 1919–1939

V prvním období existence brněnské univerzity, v době od jejího vzniku v roce 1919 do uzavření českých vysokých škol v roce 1939, na ní obor maďarština zastoupen nebyl, a to v žádné formě, ani ve formě lektorských cvičení.¹⁷⁸ Přesto lze říci, že základy vzniku a také odborného zaměření budoucí brněnské hungaristiky byly položeny právě v této době, neboť v srpnu 1935 byl jmenován (historicky prvním) profesorem slovanských dějin na Masarykově univerzitě v Brně Josef Macůrek.¹⁷⁹

Josef Macůrek (1901–1992) studoval historii v Praze (mezi lety 1921 a 1925) a během svých studijních pobytů také v Bukurešti, Lvově, Varšavě a na několika francouzských univerzitách. Od zmíněného roku 1935 až do odchodu do důchodu v roce 1970 byl profesorem brněnské univerzity. Specializoval se na dějiny střední a východní Evropy, vychoval několik generací historiků. Kromě jiného je autorem i prvního původního českého syntetického zpracování maďarské historie.¹⁸⁰ Právě jeho osobnost stála původně v pozadí vzniku

¹⁷⁶ Viz seznamy přednášek.

¹⁷⁷ Zápis ze zasedání akademického senátu FF UK z 13. 1. 2011, dostupný z <<http://www.ff.cuni.cz/FF-8318-version1-AS201106.doc>>.

¹⁷⁸ Ačkoliv se v roce 1922 tehdejší rektor brněnské univerzity Václav Vondrák údajně snažil za profesora maďarského jazyka získat maďarského slavistu Jánose Melicha. Srov. Richard PRAŽÁK, *Hungaristika*, in: Slavica na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně, Brno 1973, s. 118; Áron PETNEKI, *A magyar nyelv és irodalom műhelye Brnóban: beszélgetés Richard Prazák docenssel* (rozhovor s Richardem Pražákem), Magyar Nemzet (Budapešť) 36, 7. 12. 1980, s. 9; František JORDÁN et al., *Dějiny university v Brně*, Brno 1969, s. 159.

¹⁷⁹ Archiv Masarykovy Univerzity v Brně (dále AMU), fond B 88 Josef Macůrek, k. 85, i. č. 1029, osobní spis, přípis MŠANO J. Macůrkovi z 23. 9. 1935. Jmenován byl s účinností od 1. 10. 1935.

¹⁸⁰ Josef MACŮREK, *Dějiny Maďarů a uherského státu*, Praha 1934.

oboru maďarština v Brně a také určila badatelské zaměření tamní hungaristiky primárně na historickou problematiku.¹⁸¹

Období 1945–1995

Po druhé světové válce a obnovení činnosti českých vysokých škol se maďarština ve výuce brněnské filozofické fakulty objevila poprvé v roce 1949. Na návrh podepsaný několika profesory, jehož autorem však byl zřejmě J. Macůrek,¹⁸² rozhodl v červnu toho roku profesorský sbor fakulty o tom, „*aby na zdejší fakultě bylo zřízeno počínajíc stud. r. 1949/50 studium maďarštiny, zatím alespoň v omezeném rozsahu*“.¹⁸³ Realizací výuky byl – ve shodě s původním návrhem profesorů – pověřen Ján Bakoš, jenž tehdy stále ještě suploval maďarskou filologii na univerzitě v Bratislavě. Podle seznamu přednášek měl vyučovat historickou mluvnici jazyka maďarského (tři hodiny týdně v obou semestrech), vést seminární cvičení z četby a vysvětlování maďarských literárních památek (dvě hodiny týdně v obou semestrech) a lektorská cvičení z gramatiky maďarského literárního jazyka (dvě hodiny týdně v obou semestrech). Ze zdravotních důvodů však nemohl J. Bakoš v zimním semestru do Brna dojíždět, a tudíž nepřednášel.¹⁸⁴ Lektorské hodiny za něj odučil J. Macůrek.¹⁸⁵

Následující dva studijní roky se obor maďarština na brněnské filozofické fakultě nerealizoval a neprobíhala ani lektorská cvičení. Od studijního roku 1952/53 však začaly být lektorské kurzy maďarštiny (v rozsahu dvou hodin týdně) v zásadě pravidelně vypisovány (a až na několik krátkých přerušení tato praxe vlastně trvá dodnes).¹⁸⁶ Ve zmíněném studijním roce vedl kurz Székely,¹⁸⁷ v následujícím roce Oswald Machatka,¹⁸⁸ poté následovala tříletá přestávka a v roce 1957/58 vypsala lektorský kurz maďarštiny poprvé Richard Pražák, jenž pak vedl tyto kurzy po následujících několika desetiletích.

Osvald Machatka (nar. 1927) je historik, žák J. Macůrka. V roce 1953 se vrátil z delšího studijního pobytu v Maďarsku. Po několika letech svého univerzitního působení z brněnské

¹⁸¹ Více o životě, díle a pedagogickém působení J. Macůrka viz zejména Ctibor NEČAS, *Josef Macůrek*, Praha 1998 (zde i kompletní soupis publikovaných prací J. Macůrka); Vladimír GONĚC (ed.), *Josefho Macůrka viginti lustra complenti oblatum*, Brno 2001 (zde i speciální stat' M. Romportlové o J. Macůrkovi jakožto hungaristovi).

¹⁸² AMU, fond A1 Rektorát MU v Brně, osobní spisy, k. 3, i. č. 59, Ján Bakoš, návrh na pověření J. Bakoše výukou z 22. 6. 1949. Návrh podepsalo 6 profesorů. Jméno J. Macůrka je hned pod textem návrhu a jako jediné je napsáno – stejně jako celý dokument – na stroji. V odůvodnění návrhu se mj. píše: „Znalost maďarštiny je nutnou podmínkou pro studium jak dějin střední Evropy, tak i jiných vědních oborů“.

¹⁸³ AMU, fond A1 Rektorát MU v Brně, osobní spisy, k. 3, i. č. 59, Ján Bakoš, dopis děkana J. Bakošovi 6. 8. 1949.

¹⁸⁴ Tamtéž, dopis J. Bakoše adresovaný děkanství 8. 11. 1949. O tom, zda J. Bakoš vyučoval v Brně alespoň v letním semestru 1949/50, se nepodařilo dohledat žádné dokumenty.

¹⁸⁵ AMU, fond A2 Filozofická fakulta MU v Brně (I. manipulace), sign. A2 – Akademické sbory, k. 6, Fakultní sbor FF r. 1949/50, protokol o schůzi fakultního sboru filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně konané 4. 11. 1949.

¹⁸⁶ Tyto i další údaje ohledně výuky jsou – pokud není uvedeno jinak – založeny na seznamech přednášek filozofické fakulty brněnské univerzity, jejichž přesný název se (i spolu s názvem celé univerzity) v průběhu času mírně měnil. Zněl například takto: *Seznam přednášek na filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně*, mezi roky 1960 a 1990 *Seznam přednášek na filozofické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Brně* apod.

¹⁸⁷ Bližší údaje, dokonce ani křestní jméno se zjistit nepodařilo.

¹⁸⁸ V seznamech přednášek je kurz O. Machatky vypsán i pro rok 1954/55, ovšem nerealizoval se, neboť Machatka odjel na roční stáž do Leningradu (osobní sdělení O. Machatky, 2012).

fakulty odešel. Pracoval pak v Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii a byl i tiskovým atašé v Maďarsku.¹⁸⁹

Richard Pražák (1931–2010) se stal nejvýznamnější badatelskou a pedagogickou osobností brněnské hungaristiky v celé její historii. S jeho příchodem na brněnskou univerzitu mohl obor maďarština vzniknout, s jeho odchodem zanikl. Patřil mezi absolventy prvního reformovaného ročníku oboru maďarština na Karlově univerzitě v Praze (1950–1955), který vystudoval v kombinaci s češtinou. Mezi lety 1955 a 1958 byl vědeckým aspirantem pro obor dějiny maďarské kultury na filozofické fakultě v Brně u školitele J. Macůrka. Poté byl od října 1958 odborným asistentem Katedry dějin SSSR, střední a jihovýchodní Evropy, od počátku roku 1966 byl jmenován docentem pro obor novověkých dějin se zaměřením k dějinám střední a jihovýchodní Evropy a k 1. 6. 1990 byl jmenován profesorem pro obor hungaristika a ugrofinistika. Ve své vědecké práci se zaměřoval na široké spektrum témat, nejvíce snad na česko-maďarské kulturní vztahy a na maďarské kulturní dějiny. Kromě oboru maďarština vyučoval po celou dobu svého univerzitního působení rovněž na oboru historie (mimo jiné přednášel také uherské a maďarské dějiny). Od srpna 1994 do srpna 1998 působil jako vůbec první velvyslanec České republiky v Maďarsku.¹⁹⁰

Od 50. do 90. let dvacátého století se maďarština na brněnské univerzitě vyučovala (ovšem ne kontinuálně po celé období) ve třech formách: jako praktický kurz maďarštiny, jako fakultativní předmět (tj. jakožto vedlejší obor studia bez možnosti získat z něj diplom), nebo jako diplomový předmět (resp. obor).

Podle seznamů přednášek vypisoval R. Pražák kurzy maďarštiny téměř každoročně od roku 1958/59 do r. 1989/90.¹⁹¹ Vyučován byl buď jeden kurz (přibližně v polovině studijních roků daného rozmezí), nebo dva kurzy (většinou jeden pro začátečníky a druhý pro mírně pokročilé), všechny v rozsahu dvou hodin týdně. Rok 1963/64 strávil R. Pražák na studijním pobytu ve Finsku a po svém návratu vypisoval skoro v každém studijním roce také kurz finštiny, až do roku 1990/91.¹⁹² Kromě kurzů praktického maďarského (či finského) jazyka vedl R. Pražák pro zájemce z řad neoborových studentů mezi lety 1978/79–1992/93 také přednášku *Úvod do ugrofinistiky*.

Jako fakultativní předmět byl obor maďarština otevřen poprvé v roce 1958/59. První ročník fakultativního studia byl vypisován každoročně v letech 1958/59–1967/68 (s výjimkou roku 1963/64) a poté v letech 1970/71–1971/72, 1974/75 a 1976/77. Jen jednou – v roce 1974/75 – byl vypsán i IV. ročník fakultativního studia, většinou tento cyklus končil I. nebo III. ročníkem. Studijní plán sestával ze dvou až tří předmětů za studijní rok, hodínová dotace byla většinou čtyři (maximálně však šest) hodiny týdně. V rámci prvního ročníku se konala přednáška *Úvod do dějin a kultury Maďarska* a praktický jazykový kurz. Druhý a třetí ročník obsahovaly jazykový kurz, přednášku o maďarské literatuře a většinou i přednášku z normativní mluvnice maďarštiny; ve čtvrtém ročníku k tomu přibýlo tlumočnické a překladatelské cvičení. Výuku na tomto oboru zajišťoval dlouho pouze R. Pražák, teprve

¹⁸⁹ Osobní sdělení O. Machatky (2012). V době Pražského jara vzbudil rozruch jeho článek k 10. výročí popravy Imre Nagye (Osvald MACHATKA, *Také jedno výročí*, Literární listy 1/16, 13. 6. 1968, s. 13).

¹⁹⁰ Více o životě a díle R. Pražáka viz zejména: Richard PRAŽÁK, *Životopis a přehled pracovních výsledků – Úplná bibliografie*, Brno 2000; V. GONĚC – R. VLČEK (edd.), *Z dějin visegrádského prostoru: Richardu Pražákovi k pětasedmdesátinám*, Brno 2006.

¹⁹¹ Kurzy nebyly vypsány pouze v letech 1963/64, 1965/66 a 1979/80.

¹⁹² Výjimkou jsou roky 1972/73, 1975/76–1977/78 a 1979/80, kdy finštiny v seznamu přednášek vypsána nebyla, a roky 1981/82–1984/85, kdy kurzy finštiny vedl Jaroslav Ondráček.

počínaje rokem 1974/75 některé předměty (spolu)vedli i jiní vyučující (M. Romportlová, K. Mráz, R. Fišer).

Jako předmět diplomový byla maďarština na brněnské filozofické fakultě otevřena celkem čtyřikrát. Poprvé ve studijním roce 1975/76 (jeho V. ročník byl tedy realizován v roce 1979/80), v rámci neučitelského dvouoboru maďarština–francouzština.¹⁹³ Všech pět uchazečů o studium tohoto dvouoboru bylo přijato ke studiu (ostatně tzv. směrné číslo, určující počet studentů jednotlivých oborů, bylo v případě maďarštiny na brněnské filozofické fakultě právě pět studentů).¹⁹⁴ Cvičení praktického jazyka vedli Karel Mráz a R. Pražák, jazykovědné předměty vyučoval K. Mráz, literární hlavně R. Pražák a Marta Romportlová, stejně tak předměty historické (některé z nich zaměřené speciálně na česko-maďarské vztahy), úvod do studia maďarské etnografie v I. ročníku vyučoval Richard Jeřábek. Úvod od ugrofinistiky přednášel R. Pražák, tlumočnický a překladatelský kurz vedl K. Mráz.

Karel Mráz¹⁹⁵ (nar. 1941) se narodil v Budapešti, kde také vystudoval maďarštinu a němčinu. V roce 1969 se usadil ve Vsetíně a až do svého odchodu do důchodu v roce 2002 učil němčinu na jazykové škole fungující při tamním gymnáziu. V 70. letech dovedl na zmíněné jazykové škole skupinu posluchačů ke státní zkoušce z maďarštiny,¹⁹⁶ na základě čehož byl později přizván k výuce na brněnské filozofické fakultě.¹⁹⁷

Marta Romportlová (nar. 1939) vystudovala v Brně češtinu a dějepis u J. Macůrka, v 60. letech působila ve Slovanském ústavu, poté několik desítek let na filozofické fakultě brněnské univerzity. Věnovala se zejména obecným dějinám se specializací na maďarské dějiny 20. století, meziválečným vztahům Československa a Maďarska a dalším tématům. Kromě oboru maďarština vyučovala primárně na historii.¹⁹⁸

Podruhé byl cyklus diplomového předmětu maďarština realizován mezi lety 1987/88–1991/92 v rámci dvouoboru angličtina–maďarština. Ke studiu na tomto dvouoboru se přihlásilo 25 uchazečů, podle děkanova návrhu byli čtyři přijati a dva postoupeni ke zvážení na „vyšší místa“ (směrné číslo bylo zase pět).¹⁹⁹ Kromě R. Pražáka a M. Romportlové se na výuce nově podílela také Ágnes Šabacká a od roku 1988 také lektor vyslaný z Maďarska. Prvním lektorem byla Orsolya Nádor Bekéné, která svou funkci zastávala jeden studijní rok (1988/89), po ní na tuto pozici nastoupila Eszter Deák²⁰⁰ (nar. 1962), která již od září 1987 byla interní aspirantkou u R. Pražáka.²⁰¹ Ta zde strávila následujících šest studijních let (1989/90–1994/95), než se definitivně vrátila do Maďarska.²⁰² Praktickou výuku maďarštiny vedla Á. Šabacká, jazykovědné předměty R. Pražák, O. Nádor Bekéné a E. Deák, literárněvědné R. Pražák a E. Deák, stejně jako překladatelské a tlumočnické

¹⁹³ Ani v tomto roce, ani v dalších běžích oboru nebyla pro přijetí ke studiu vyžadována znalost maďarského jazyka.

¹⁹⁴ AMU, fond A2 Filozofická fakulta MU v Brně (II. manipulace), sign. D III., k. 7, přijímací řízení r. 1975/76.

¹⁹⁵ Maďarsky: Mráz Károly.

¹⁹⁶ U této státní zkoušky v červnu 1974 předsedal R. Pražák, který o tom také napsal do tisku krátké oznámení: Richard PRAŽÁK, *Maďaři na Moravě 1974*, Lidová demokracie 30, 26. 6. 1974, s. 4.

¹⁹⁷ Údaje v tomto odstavci jsou založeny na osobním sdělení K. Mráze (2012).

¹⁹⁸ Více o životě a díle M. Romportlové viz: Richard PRAŽÁK, *Jubileum Marty Romportlové*, Časopis Matice moravské 118/1, 1999, s. 314–316.

¹⁹⁹ AMU, fond A2 Filozofická fakulta MU v Brně (II. manipulace), sign. D III., k. 15, přijímací řízení r. 1987/88.

²⁰⁰ Maďarsky: Deák Eszter.

²⁰¹ E. Deák absolvovala v r. 1986 na univerzitě v Budapešti obory maďarština a němčina, v letech 1984–1986 tam studovala také češtinu. Tématem její aspirantury byly česko-maďarsko-německé vědecké a kulturní vztahy na přelomu 18. a 19. století (osobní sdělení E. Deák, 2012).

²⁰² Osobní sdělení E. Deák (2011).

semináře, předměty historické R. Pražák a M. Romportlová. Úvod do ugrofinistiky a základy finštiny učil R. Pražák, seminář z etymologie a onomastiky vedl externě Rudolf Forstinger (1930–2002).

Ágnes Šabacká (nar. 1956), rodačka z Budapešti, vystudovala v letech 1976–1981 obory maďarština a ruština, přičemž poslední tři ročníky studia dokončila na univerzitě v Brně, kam se z Budapešti přestěhovala. Mezi lety 1993–1995 kromě toho, že byla vyučující brněnského oboru maďarština, byla také jeho postgraduální studentkou (s tématem korespondence Ference Kőlcseyho).²⁰³

Třetí (a poslední) kompletní běh diplomového oboru maďarština byl zahájen ve studijním roce 1991/92, kdy do prvního ročníku nastoupilo osm studentů.²⁰⁴ Obor byl nakonec otevřen ve dvou kombinacích: s historií a s němčinou. Pedagogické zajištění bylo stejné jako v předchozím cyklu, jen s tím rozdílem, že překladatelský a tlumočnický seminář vedla Á. Šabacká, finštinu vyučovala externě Blanka Štarhová a přednášky *Ugrofinské jazyky* a *Úvod do ugrofinistiky* v letním semestru 1994/95 vedl lingvista Václav Blažek.

V roce 1993/94 byl otevřen další cyklus diplomového oboru maďarština, ale ten ke svému řádnému konci již nedospěl. Nastoupili do něj dva posluchači (jeden student, který kombinoval maďarštinu s historií, a jedna studentka, která si zvolila do kombinace němčinu).²⁰⁵ Na konci března 1994 ale opustil filozofickou fakultu R. Pražák, který byl jmenován mimořádným a zplnomocněným velvyslancem České republiky v Maďarsku.²⁰⁶ Jelikož na místo R. Pražáka nebyl k dispozici žádný adekvátní nástupce a protože se pracoviště potýkalo s finančními obtížemi, uskutečnila se na brněnské filozofické fakultě výuka oboru maďarština naposledy ve studijním roce 1994/95.²⁰⁷

Z hlediska organizačního spadala výuka maďarštiny od svých počátků pod Katedru dějin SSSR, střední a jihovýchodní Evropy, která vznikla v roce 1957 při dělení katedry historie.²⁰⁸ Jejím vedoucím se stal J. Macůrek (byl jím až do března 1970, v září toho roku pak odešel do důchodu) a jedním z jejích pracovníků byl R. Pražák.²⁰⁹ K červnu 1966 vznikl při katedře Kabinet balkanistiky a hungaristiky v čele s turkologem Josefem Kabrdou,²¹⁰ po jehož smrti byl na Macůrkův návrh vedoucím jmenován od října 1968 právě R. Pražák.²¹¹ Kabinet se kromě badatelské činnosti a výuky soustředil i na organizační práci: mj. vydal šest svazků bibliografie československé hungaristiky²¹² a v roce 1978 uspořádal celostátní

²⁰³ Údaje v tomto odstavci jsou založeny na osobním sdělení Á. Šabacké, dnes Mrlíkové (2012).

²⁰⁴ Osobní sdělení L. Bendy (2012).

²⁰⁵ Osobní sdělení A. Tótha (2012).

²⁰⁶ R. PRAŽÁK, *Životopis a přehled pracovních výsledků*, s. 13.

²⁰⁷ Osobní sdělení Á. Mrlíkové (2012).

²⁰⁸ F. JORDÁN et al., *Dějiny university v Brně*, s. 261.

²⁰⁹ Název této katedry podléhal změnám (viz seznamy přednášek): od roku 1968/69 se nazývala Katedra dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy, na samém počátku 70. let se k dějinám v názvu připojila i etnografie, od roku 1987/88 to pak byla Katedra dějin SSSR, socialistických zemí a archeologie, od roku 1990/91 opět Katedra dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy, o rok později Ústav dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy.

²¹⁰ Richard PRAŽÁK, *Josef Kabrda – zakladatel Kabinetu balkanistiky a hungaristiky*, *Studia balcanica bohemoslovaca* 3, 1987, s. 4.

²¹¹ AMU, fond A2 Filozofická fakulta MU v Brně, osobní spisy, k. 56, i. č. 10, Richard Pražák, dopis děkana rektorovi z 9. 9. 1968.

²¹² *Bibliografie československé hungaristiky* (dále BČH): *BČH za léta 1966–1968* (Brno 1971), *BČH za léta 1969–1971* (Brno 1974), *BČH za léta 1972–1974* (Brno 1977), *BČH za léta 1975–1977* (Praha 1983), *BČH za léta 1978–1980* (Praha 1986), *BČH za léta 1981–1985* (Brno 1991).

hungaristické sympozium.²¹³ Po roce 1990 se následníkem Kabinetu stal Seminář hungaristiky a ugrofinistiky, který se v roce 1994 jakožto Oddělení hungaristiky a ugrofinistiky přesunul nejprve na Ústav slavistiky, indoevropéistiky a ugrofinistiky a v roce 1995 pak na nově vzniklý Ústav jazykovědy.²¹⁴

Období od 1995 dodnes

V rámci své výuky vypisoval Ústav jazykovědy někdy také praktické kurzy maďarštiny. Ty vedl v letech 1999–2002 Lukáš Benda (absolvent brněnského oboru maďarština z let 1991–1996).²¹⁵ Od studijního roku 1999/2000 začal být na Ústavu jazykovědy (přejmenovaném od roku 2006/07 na Ústav jazykovědy a baltistiky) vyučován obor baltistika, jenž byl zpočátku jazykově zaměřen pouze na litevštinu (součástí jeho studijního plánu však byly i některé nejazykové předměty týkající se Finska). Od roku 2003/04 je tento obor rozšířen a má (na bakalářském i magisterském stupni) dvě varianty – verzi litevskou a verzi finskou, které jsou otevírány střídavě každý druhý rok. Finská verze oboru baltistika byla poprvé otevřena právě v roce 2003/04. V jejím rámci je od roku 2008/09 jako volitelný předmět (otevřený i studentům ostatních oborů) pravidelně vyučován čtyřsemestrální kurz maďarštiny, který vede Zénó Vernyik (nar. 1982). Kromě toho je na baltistice ještě pravidelně vyučována estonština (jako třetí jazyk oboru po litevštině a finštině) a v omezeném rozsahu i jiné ugrofinské jazyky (sámština, udmurtština).²¹⁶ Vedle občasných přednášek *Ugrofinské jazyky* V. Blažka (který kontinuálně vyučuje o různých jazykových rodinách a skupinách jazyků světa), je hlavně pro studenty baltistiky vypisován také předmět *Fennougrické jazyky v historicko-kulturních souvislostech* Michala Kováře (nar. 1974), jenž od roku 2005/06 vyučuje na brněnské fakultě pravidelně finštinu a nepravidelně sámštinu. Před ním vedli kurzy finštiny David Vaverka (2003/04) a Markéta Hejkalová (2004/05). Na výuce estonštiny a finštiny se od roku 2008/09 podílí také Petra Hebedová, finštinu vyučuje od podzimu 2009 i Lucie Hofírková a dále několik externistů.²¹⁷

Kromě oboru baltistika byly praktické kurzy maďarštiny vypisovány i na Ústavu slavistiky (jenž vznikl v září 1995). *Praktický kurz maďarštiny pro slavisty* vedli doktorandi maďarského původu Tamás Himmler (zimní semestr 2005/06 až letní semestr 2006/07) a Veronika Daová (letní semestr 2008/2009 až letní semestr 2009/10).

Závěrečné poznámky

Výuka maďarského jazyka a literatury byla v 19. a 20. století pěstována na dvou českých univerzitách: v Praze (od poloviny 19. století s přestávkami až dodnes) a v Brně (druhá polovina 20. století). Zatímco pražské hungaristické pracoviště bylo primárním výchov-

²¹³ Viz např. Marta ROMPORTLOVÁ, *Významné setkání hungaristů v Brně*, Slovanský přehled 65/4, 1979, s. 341–343. Materiály z tohoto sympozia uspořádali a vydali F. HEJL – R. PRAŽÁK (edd.), *Současný stav a úkoly československé hungaristiky*, Brno 1985.

²¹⁴ Viz charakteristika pracoviště přístupná z <<http://www.phil.muni.cz/jazyk/hungar.html>>.

²¹⁵ Osobní sdělení L. Bendy (2012).

²¹⁶ Osobní sdělení M. Kováře (2011).

²¹⁷ Informace obsažené v tomto odstavci jsou čerpány nejen z tištěných seznamů přednášek, ale také z elektronického systému Masarykovy univerzity přístupného z <<http://is.muni.cz/>>.

ným učilištěm budoucích českých hungaristů a ve své badatelské činnosti se dominantně zaměřovalo na novější maďarskou literaturu a na literární vědu (F. Brábek, P. Bujnák, P. Rákos, J. Mészáros, E. Gál, S. Kolmanová), brněnské pracoviště bylo dominantně zaměřeno na badatelskou aktivitu, a to v oblasti dějin (J. Macůrek, R. Pražák, M. Romportlová). V současnosti je v České republice pouze jedno hungaristické univerzitní středisko, a to na pražské filozofické fakultě.

Historický přehled ukazuje, že setrvalým rysem oboru, jenž se zabývá studiem maďarského jazyka, literatury a historie v českém prostředí, je jeho relativně slabé personální zajištění. Zvláště výrazný je tento jev v oblasti jazykovědné.

Výuka maďarské filologie (stejně jako každého jiného oboru) je vždy v dané době a na daném území zasazena nejen do kontextu školského systému, ale také do kontextu trendů kulturního importu a – budiž to zdůrazněno – do kontextu politického. Maďarská kultura nikdy nepatřila k těm, ke kterým by české prostředí primárně upínalo svoji pozornost a z nichž by vehementně importovalo kulturní hodnoty, které v jejím rámci vznikly. S tím souvisí relativně marginální postavení hungaristiky v porovnání např. s filologiemi západoevropských jazyků a patřičně menší zájem ze strany uchazečů o studium.²¹⁸ Naopak česko-maďarské politické vztahy byly v uplynulých dvou stoletích nemarginalizovatelným faktorem ovlivňujícím výuku hungaristiky (ať už byla základnou těchto vztahů společná existence v rámci rakouské, od roku 1867 rakousko-uherské monarchie, vzájemná nevráživost mezi světovými válkami a její vyhocení po válce, či naopak přátelství v hranicích socialistického bloku a sdílený osud postkomunistické transformace).

Na závěr je vhodné konstatovat, že maďarská filologie má mezi univerzitními obory pěstovanými na českých univerzitách své tradiční – a při rozvíjení česko-maďarských kulturních vztahů nezastupitelné – místo.

JIŘÍ JANUŠKA

Geschichte des Ungarischunterrichts und der ungarischen Philologie an den Universitäten in Tschechien

ZUSAMMENFASSUNG

Ungarisch und ungarische Philologie werden in der Tschechischen Republik bis heute an den Universitäten in Prag und Brünn gelehrt. An der Carolo Ferdinanda in Prag gab es Ungarisch als Lehrfach erstmals kurz Mitte des 19. Jahrhunderts. Zwischen 1854 und 1860 wurde es von Szende Riedl gelehrt, der danach von Prag nach Pest ging. 1883 wurde František Brábek an der k. k. Tschechischen Karl-Ferdinands-Universität in Prag Lektor für Ungarisch und blieb es bis zu seinem Tod. Nach ihm übernahm diese Stelle Jan Pecháček, der seine Lektorentätigkeit 1951 beendete. Erst in den 1920er Jahren wurden außer Sprachübungen auch Vorlesungen in ungarischer Philologie ausgeschrieben. 1925 habilitierte sich Pavel Bujnák für ungarische Literaturgeschichte; er wurde später der erste Professor für ungarische Philologie in der Tschechoslowakei und war nicht nur in Prag, sondern später parallel auch an der Universität in Bratislava tätig. 1933 jedoch erlag er einer Krankheit. Mit seinem Tod verwaisten beide neu eingerichteten Lehrstühle für ungarische Philologie in der Tschechoslowakei, die mit niemandem besetzt werden konnten. Die philosophische Fakultät der Karlsuniversität in Prag entschloss sich, die freigewordene Stelle

²¹⁸ Na tomto místě je však vhodné podotknout, že uchazeči a posluchači pražského i brněnského oboru maďarština se nerekrutovali a nerekrutují jen z populace české národnosti, resp. občanů České republiky, ale významnou měrou také ze členů maďarské menšiny na Slovensku.

nicht mit einem Fachmann aus dem Ausland oder aus der Slowakei zu besetzen, sondern die Habilitation eines ihrer Absolventen abzuwarten. Ein solcher Kandidat war Vladimír Skalička, der an der Jahreswende 1938/39 zum Dozenten für ugrofinnische Sprachwissenschaft ernannt wurde. Am 17. November 1939 wurden jedoch sämtliche tschechischen Hochschulen geschlossen. Obwohl die Karlsuniversität ihre Tätigkeit kurz nach Kriegsende wieder aufnahm, kehrte Ungarisch erst 1948, kurz vor Beginn der Reform des tschechoslowakischen Schulsystems an die Universität zurück. Das reformierte Fach Ungarisch wurde 1950 eröffnet und existierte als selbständige Disziplin die nächsten sechzig Jahre. Die Lehre des Faches wurde anfangs hauptsächlich von Péter Rákos (Literatur) und József Blaskovics (Sprache, Sprachwissenschaft) sichergestellt, den ab 1952 allmählich Gyula Bredár in der Lehre ersetzte. Fast dreißig Jahre lang oblag die Lehre jetzt gerade dem Tandem Rákos – Bredár. Anfang der 1970er Jahre nahmen Sprachlektoren aus Ungarn ihre Tätigkeit auf, Ende der 1970er Jahre wurde János Mészáros zum wissenschaftlichen Assistenten, später zum Dozenten für ungarische Literaturgeschichte ernannt. 1984 ging Gyula Bredár in die Rente, 1990 folgte ihm Péter Rákos, der damals bereits Professor war. Neu zu unterrichten begann im Fach Jenő Gál (zunächst Sprachwissenschaft, später Literatur des 20. Jahrhunderts), 1996 ging János Mészáros und es kam Simona Kolmanová (Literatur des 19. Jahrhunderts). Nicht lange darauf nahm auch Angéla Schreier ihre pädagogische Tätigkeit auf (Sprache, Sprachwissenschaft). Im Jahre 2006 konnte Ungarisch zum letzten Mal als selbständige Fachrichtung studiert werden, ein Jahr später wurde es Teil der mitteleuropäischen Studien (mit drei sprachlichen Spezialisierungsmöglichkeiten: Polnisch, Slowakisch oder Ungarisch).

An der Universität in Brünn, die als zweite Universität der tschechoslowakischen Republik 1919 gegründet wurde, war Ungarisch in der Zwischenkriegszeit nicht im Studienangebot. Nach dem Krieg war es hier in dreierlei Form präsent: In Form von praktischen Sprachkursen, die 1952 erstmals ausgeschrieben wurden und, von einigen Unterbrechungen abgesehen, bis heute im Angebot sind; als fakultatives Studienfach von 1958 bis in die zweite Hälfte der 1970er Jahre; und schließlich als Diplom-Studienfach, das insgesamt viermal angeboten wurde: 1975, 1987, 1991 und 1993. Der letzte Zyklus wurde aber nicht mehr ordnungsgemäß beendet, 1995 wurde die Diplomstudienrichtung Ungarisch eingestellt. Die bedeutendsten Pädagogen der Brüner Hungaristik waren die Historiker Richard Pražák, Professor für Hungaristik und Finnougristik, sowie Marta Romportlová.

Deutsche Übersetzung: Wolf B. Oerter